

En beskrivelse av straffeloven § 60 a
Vurdering om straffeloven § 60 a er en god regel

av Sissel Walla Strandås

JUR-3902

Liten masteroppgave i rettsvitenskap

ved Universitetet i Tromsø

Det juridiske fakultet

Høsten 2012

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	4
1.1 Presentasjon av tema.....	4
1.2 Bakgrunnen for strl. § 60 a	4
1.2.1 Hva førte til vedtakelsen av strl. § 60 a?	5
1.3 Aktualitet.....	8
1.4 Videre fremstilling og avgrensning	9
2. Relevante rettskilder for strl. § 60 a	11
2.1 Rettskildebildet.....	11
2.2 Internasjonale konvensjoner, EU-retten og øvrige internasjonale samarbeid 12	
2.2.1 FN: "Palermo-konvensjonen".....	12
2.2.2 EU-retten.....	13
2.2.3 Nærmere om Schengen-samarbeidet.....	14
2.2.4 Nærmere om Europol og Eurojust.....	15
2.2.5 Øvrige internasjonale samarbeid: Interpol.....	17
2.3 Om organisert kriminalitet i EMK og EMD.....	17
3. Nærmere om vilkårene i strl. § 60 a	19
3.1 Materielle vilkår	19
3.1.1 "Ledd i virksomheten"	19
3.1.2 "Organisert kriminell gruppe"	22
3.1.3 "Tre eller flere personer"	29
3.1.4 "Som hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år"	31
3.1.5 "Eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger".....	33
3.2 Om beviskravet. Hvor strenge beviskrav gjelder ved vurderingen av om vilkårene i strl. § 60 a er oppfylt?.....	35
4. Prosessuell del: Strl. § 60 a tredje ledd	39

4.1 Nærmere om strl. § 60 a tredje ledd.....	39
4.1.1 Bevisinnhenting.....	40
5. Straffskjerpene momenter fra strl. § 60 a-vurderingen	42
6. Er straffeloven § 60 a en god regel?	43
6.1 Vurdering av rettspraksis angående strl. § 60 a.....	43
6.1.1 Dommer hvor strl. § 60 a ikke kom til anvendelse.....	44
6.1.2 Dommer hvor strl. § 60 a kom til anvendelse.....	45
6.1.3 Forholdet mellom lovgivers intensjon og lovforståelse i rettpraksis.....	47
6.2 Rettspolitiske vurderinger og vurdering de lege ferenda	48
6.2.1 Nærmere om vurdering de lege ferenda	51
7. Kildeliste	55

1. Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Temaet for oppgaven er en beskrivelse av straffeloven¹ § 60 a og hvordan bestemmelsen er et verktøy i bekjempelsen av organisert kriminalitet. Hovedvekten vil ligge på en deskriptiv redegjørelse av hva som er gjeldende rett og hvordan bestemmelsen har fungert i praksis. Fokuset er å gi et helhetlig bilde av hvordan organisert kriminalitet bekjempes lokalt og globalt. På bakgrunn av det, ser jeg det som en del av oppgavens tema å redegjøre for internasjonale konvensjoner og samarbeid som direkte angår bekjempelsen av organisert kriminalitet. Jeg har også som målsetning å diskutere om strl. § 60 a er en god regel. Diskusjonen skjer på bakgrunn av hvorvidt bestemmelsen har fungert i samsvar med lovgivers intensjoner. Det er et lite tankekors at Hells Angels² aldri er domfelt etter bestemmelsen når dette er en gruppe som antas å være helt i kjerneområdet for strl. § 60 a. Temaet knytter seg også til et rettspolitisk fokus mot anvendelsen av strl. § 60 a, samt en de lege ferenda-vurdering av bestemmelsen.

1.2 Bakgrunnen for strl. § 60 a

Straffeloven § 60 a ble innført ved lov nr. 78/2003. Departementet sendte med det ut signaler om at Norge tar problemet på alvor og ønsker å bidra til bekjempelsen. Hovedårsaken til at strl. § 60 a ble innført var et behov for en bestemmelse som er en reaksjon mot organisert kriminalitet.

Mye av bakgrunnen for vedtakelsen av strl. § 60 a er at organisert kriminalitet er et problem i vekst. Kriminaliteten i dagens samfunn har endret karakter³. Forarbeidene til strl. § 60 a innleder også med det som et utgangspunkt for selve bestemmelsen⁴. Det heter at ”Fremveksten av organisert kriminalitet stiller samfunnet overfor særlige utfordringer. Organisert kriminalitet utgjør generelt sett en større trussel mot samfunnet og den enkelte enn

¹ Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig straffelov (strl)

² Hells Angels er en del av de klubber som kalles ”énprosentene”. Slike klubber definerer seg ut av det etablerte samfunnet og følger sine egne lover og regler. Se Politidirektoratets rapport. *Politiets bekjempelse av kriminelle MC-gjenger i perioden 2011-2015*, 2010, s. 6.

³ Innst. O nr. 3 (1999–2000) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m.v. (etterforskningsmetoder m.v.) s. 4

⁴ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) pkt. 2.1.1

annen kriminalitet, og den kan være vanskeligere å bekjempe”⁵. Fra mange hold, blant annet FN, kategoriseres organisert kriminalitet som en av de moderne truslene samfunnet står overfor. Det internasjonale samfunnets fred og sikkerhet opplever i moderne tid flere trusler i form av terrorisme og grenseoverskridende kriminalitet hvor narkotika ofte spiller en rolle. Dette sammenlignet med hva som var det internasjonale kriminalitetsbildet tidligere. På mange måter er kjennetegnene på organisert kriminalitet, at det dreier seg om bakmenn som opptrer relativt skjult og ofte med angivelig lovlig virksomhet. Hovedformålet er ”å straffe bakmennene i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt.”⁶ Når strl. § 60 a åpner for at strafferammen øker når handlingen er skjedd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, er det fordi det bør reageres relativt strengt på denne typen kriminalitet. Straffeskjerpelsen i § 60 a er likevel kun en adgang og ikke en plikt domstolene har til å øke strafferammen til det dobbelte⁷, men ikke mer enn fem år. Det betyr at rettens skjønn er avgjørende for hvordan bakmennene skal straffes og hvor strengt retten skal reagere.

Å være en organisert kriminell gruppe betyr at det er flere som bidrar mer eller mindre til den kriminelle handling. Å avstå fra å begå den kriminelle handling som ledd i en organisert kriminell gruppe, kan gi den som avstår følelsen av å svikte den organiserte gruppen man tilhører. Men å avstå fra en kriminell handling som begås som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, kan også være forbundet med frykt. Ofte preges organiserte kriminelle grupper av en ”hard indre justis”⁸ hvor trusler og vold er utbredt⁹. Flere av miljøene hvor organiserte kriminelle grupper oppstår, er nokså lukket¹⁰ og har få informanter som er villige til å dele informasjon med politiet. Slike vil “svært ofte nekte å avgi forklaring for politiet. I fall de avgir forklaring gis det ingen opplysninger som er av verdi for etterforskningen.”¹¹

1.2.1 Hva førte til vedtakelsen av strl. § 60 a?

Det er flere årsaker til at strl. § 60 a ble vedtatt. Bestemmelsen er et utslag av både internasjonale strømninger og tendenser, og et klart politisk ønske om å kunne slå hardere ned

⁵ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 7

⁶ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 93

⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 52

⁸ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 7

⁹ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 7

¹⁰ NOU 1997: 15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet pkt. 3.1.3.3

¹¹ NOU 1997: 15 pkt. 3.1.3.3

på, og mer effektivt bekjempe en form for kriminalitet som har en særlig samfunnsskadelig virkning.

Bekjempelsen av organisert kriminalitet har lenge vært et internasjonalt anliggende. EU har siden 1997 jobbet med strategiplaner for hvordan best å bekjempe trusselen fra organisert kriminalitet i fellesskap¹². Håndteringen av denne formen for kriminalitet er et ledd i et internasjonalt justissamarbeid og går på tvers av landegrensene.

FN vedtok i 2000 en FN-konvensjon¹³ mot grenseoverskridende organisert kriminalitet med tilhørende protokoller (også kjent som "Palermo-konvensjonen").

"Vedtakelsen i Generalforsamlingen den 15. november 2000 representerte et vesentlig skritt, og var et uttrykk for medlemslandenes erkjennelse av alvoret og behovet for tettere samarbeid. Formålet med konvensjonen og protokollene er å fremme internasjonalt samarbeid for å forebygge og bekjempe organisert kriminalitet på en mer effektiv måte"¹⁴.

Norge stilte seg bak konvensjonen og den ble undertegnet den 13. desember 2000¹⁵.

Konvensjonen ble ratifisert av Norge 23. september 2003¹⁶. "Konvensjonen er gjennomført ved lovendringer, og nye straffebud i straffeloven 1902, straffeprosessloven og utlendingsloven."¹⁷ De nye endringene det her siktes til er blant annet strl. § 60 a. Vedtakelsen av strl. § 60 a innebar at Norge sluttet seg til en felles internasjonal bekjempelse av organisert kriminalitet. Bestemmelsen skal bidra til å få bukt med organisert kriminalitet i norsk sammenheng, men det bidrar også til en effektiv bekjempelse av en internasjonal trussel på nasjonalt plan.

Før vedtakelsen av strl. § 60 a var det i norsk strafferett ingen generelle bestemmelser om straffeskjerpelse ved organisert kriminalitet. Forarbeidene¹⁸ til strl. § 60 a avdekker at det i en årrekke har vært diskutert et behov for å lovfeste "betydningen av at handlingen er organisert"¹⁹ og diskusjonen har også vært knyttet til spesiallovgivningen. For eksempel er

¹² Stortingsmelding 7 (2010–2011) *Kampen mot organisert kriminalitet* s. 17 andre spalte

¹³ United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, 15. november 2000.

¹⁴ St.meld 7 (2010–2011) s. 16 første spalte

¹⁵ St.meld 7 (2010–2011)

¹⁶ St.meld 7 (2010–2011)

¹⁷ St.meld 7 (2010–2011) s. 16 andre spalte.

¹⁸ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003)

¹⁹ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 36

det lagt til grunn i forarbeidene²⁰ til både våpenloven²¹ og i forarbeidene²² til alkoholloven²³ at graden av organisering skal vektlegges ved utmåling av straff. I disse lovene har det skjedd en økning i strafferammene, og økningen er ment å gjenspeile at ”kriminalitetsutviklingen de siste årene viser en økende grad av internasjonalisering, og den organiserte kriminaliteten er blitt mer fremtredende og voldelig innenfor flere områder.”²⁴ Diskusjonen i forarbeidene viser at det gjentatte ganger har vært oppe til vurdering om straffeskjerpelse ved organisert kriminalitet skulle ha vært lovfestet.

”At den straffbare handlingen er ledd i en organisert virksomhet, er for øvrig et generelt straffutmålingsmoment som tillegges betydelig vekt i rettspraksis.”²⁵ En rekke dommer avsagt i Høyesterett illustrerer betydningen av at den straffbare handling er skjedd som ledd i en organisert virksomhet. I Rt. 1999 s. 5 A la Høyesterett vekt på at domfelte som ikke hadde ”hatt med organiseringen å gjøre, men [...] fylte en sentral og nødvendig nøkkelposisjon ved å kjøre bilen fra Amsterdam og transportere hasjen til Norge.”²⁶ Høyesterett la videre vekt på at de i denne saken ”står overfor en kriminell virksomhet som tydelig har vært godt organisert i flere land, og som domfelte ytet sine tjenester overfor.”²⁷ Til sist slo Høyesterett fast at ”I alvorlige narkotikasaker veier de allmennpreventive hensyn tungt. Jeg viser her spesielt til lagmannsrettens uttalelse at smuglertrafikk med organisert medvirkning fra Øst-Europa nå er et alvorlig problem i kraftig vekst.”²⁸

Det lar seg ikke peke på én enkeltfaktor som foranlediget vedtakelsen av strl. § 60 a. Det tyder på at strl. § 60 a er et resultat av flere faktorer både internasjonalt og nasjonalt. Vedtakelsen av bestemmelsen er et signal om at Norge tar de trusler som organisert kriminalitet representerer på alvor og ønsker å ta del i et internasjonalt mål om bekjempelse. Det er i tillegg meldt om en økning av organiserte kriminelle nettverk er i vekst i Norge. ”De samme trusselvurderingene [til politiet] og trendrapporter, i tillegg til erfaringer fra konkrete

²⁰ Ot.prp. nr. 74 (1996–1997) s. 31. Poenget er også referert til i Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 37

²¹ Lov 9. juni 1961 nr. 1 om skytevåpen og ammunisjon (våpenloven)

²² Ot.prp. nr. 56 (1989–1990) s. 61. Poenget er også referert til i Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 36

²³ Lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikke m.v. (alkoholloven)

²⁴ Ot.prp. nr. 74 (1996–1997) s. 26 og gjengitt i Ot. prp. nr. 62 (2002–2003) s. 37

²⁵ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 37

²⁶ Rt. 1999 s. 5 A s. 6

²⁷ Rt. 1999 s. 5 A s. 6

²⁸ Rt. 1999 s. 5 A s. 7

hendelser, gir dessuten også grunn for å hevde at organiserte kriminelle nettverk er i vekst i Norge, blant annet innen MC-relatert kriminalitet og den mobile vinningskriminaliteten.”²⁹

1.3 Aktualitet

Fra utenlandsk hold er både mafiavirksomhet og kartellvirksomhet eksempler på hva som er organisert kriminalitet. I Norge har organisert kriminalitet i økende grad preget det norske nyhetsbildet. Ikke sjelden er det nyhetssaker om grupper som Hells Angels og tilsvarende. Det dreier seg ofte om at de bedriver med annet enn lovlig virksomhet, for eksempel narkotikavirksomhet og trusler mv. Det er høsten 2012 tatt ut tiltale i Nord-Troms Tingrett i en sak som gjelder overtredelse av blant annet strl. § 60 a for en rekke av Hells Angels medlemmer. Saken dreier seg om omfattende narkotikavirksomhet på tvers av landet, og påtalemyndigheten mener at noen av medlemmene til Hells Angels er de såkalte bakmennene³⁰. Hovedforhandling er berammet til starten av 2013.

I følge politiet antas Hells Angels å utgjøre en særlig trussel mot samfunnet. Bakgrunnen er at de ofte er tungt involvert i narkotikakriminalitet, vold, trusler og vinningskriminalitet³¹. På mange måter fremstår Hells Angels som en gruppe som passer direkte på hovedformålet med bestemmelsen. Blant annet vet politiet at det er bakmenn som styrer gruppen og virksomheten, og deltakerne har bestemte arbeidsoppgaver. Likevel har det vist seg vanskelig å få deltakerne i Hells Angels og andre tilsvarende grupper dømt etter bestemmelsen. Mye av årsaken til dette er at det viser seg vanskelig å få bevist tilstrekkelig tilknytning til en organisert kriminell gruppe.

I tillegg har det norske nyhetsbildet vært preget av mobile vinningskriminelle fra Øst-Europa³². Norske politikere og politi melder om at det er et økende antall litauiske kriminelle i Norge. I rapporter fra Kripos heter det at en fjerdedel av all vinningskriminalitet begås av ”spesielt mange gjerningspersoner med statsborgerskap fra Litauen, Polen og Romania. Kriminaliteten som begås av utenlandske statsborgere, har [...] økt de siste årene.”³³

²⁹ St.meld 7 (2010–2011) s. 10 første og andre spalte

³⁰ Internettkilde: <http://www.nordlys.no/nyheter/article6322770.ece> (03. november 2012)

³¹ Internettkilde: <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.8312243> (14. september 2012)

³² Internettkilde: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Her-tommer-tyvene-Oslo-villaen-for-verdisaker-5325989.html> (lesedato 14. september 2012)

³³ Kriposrapport, 2011, *Den organiserte kriminaliteten i Norge – trender og utfordringer 2011-2012* s. 15

Økningen skyldes antakeligvis Schengen-avtalen³⁴. Den gjør det enklere å krysse landegrensene, ikke bare for å komme seg til Norge, men også til andre Schengen-land for øvrig. Resultatet er at utenlandske kriminelle nettverk får fotfeste i Norge, hvor de foretar straffbare handlinger, før de raskt forflytter seg på tvers av landegrensene før politiet har rukket å gå til nødvendige etterforskningskritt eller pågripelse. Mobile vinningskriminelle er ofte profesjonelle, noe som gjør dem relativt utfordrende å bekjempe. Deres bidrag til det norske kriminalitetsbildet byr på flere og nye utfordringer for politiet. Bekjempelse av grenseoverskridende organisert kriminalitet er avhengig av internasjonalt samarbeid på tvers av landegrensene. Eksempler er de samarbeidsavtaler Norge har med blant annet Interpol og Europol, og egne bestemmelser i Schengen-avtalen som går direkte på organisert kriminalitet.

1.4 Videre fremstilling og avgrensning

Hovedtyngden på oppgaven ligger i en deskriptiv redegjørelse av strl. § 60 a. Jeg går inn på de materielle og prosessuelle vilkårene i bestemmelsen. Disse illustreres med aktuelle eksempler både fra rettspraksis og det norske kriminalitetsbildet. Oppgaven skal også belyse de beviskrav som ligger til grunn for vurderingen av strl. § 60 a. Årsaken til det er at jeg ønsker å trekke frem hvor streng vurderingen er etter bestemmelsen.

Ettersom organisert kriminalitet er et globalt anliggende, hvor man i bekjempelsen av problemet er avhengig av internasjonale samarbeid, har jeg valgt å innta en redegjørelse av aktuelle internasjonale konvensjoner, strategier og samarbeidsavtaler. Målsetningen er å sette organisert kriminalitet i et helhetlig internasjonalt bilde.

I siste del av oppgaven vil jeg foreta en undersøkelse av hvordan strl. § 60 a er anvendt. Jeg vil foreta meg en rettspolitisk drøftelse og en vurdering de lege ferenda sett i lys av en potensielt forestående lovrevisjon. Begrunnelsen for valget av denne strukturen er fordi jeg ønsker å presentere rettstilstanden, før jeg retter et kritisk blikk mot anvendelsen av strl. § 60 a.

Eventuelle avgrensninger vil komme underveis. Men jeg ønsker særskilt å trekke frem at jeg avgrenser mot forholdet til EMK art. 11 om foreningsfrihet. Det kan tenkes at en eventuell

³⁴ The Schengen acquis – Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders (Schengen-avtalen).

lovrevisjon vil være i strid med foreningsfriheten. Da dette kan åpne for en rekke underproblemstillinger har jeg valgt å avgrense mot temaet. Jeg kommer heller ikke til å foreta noen bred de lege ferenda-vurdering av strl. § 60 a tredje ledd, som er bestemmelsens prosessuelle side.

2. Relevante rettskilder for strl. § 60 a

2.1 Rettskildebildet

Oppgaven tar for seg en bestemmelse i norsk straffelov fra 1902. Bestemmelsen ble innført i norsk rett 4. juli 2003 ved lov nr. 78/2003. I strafferetten har lovteksten særlig vekt. Det har sin sammenheng med lovskravet som følger av Grunnloven³⁵ § 96, at ingen kan straffes uten dom. I tråd med hensyn til forutberegnelighet skal enhver person ha muligheten til å forutberegne sin rettsstilling ved å lese lovtekst.

Forarbeider, rettspraksis og reelle hensyn er de mest sentrale rettskildene for tolkningen av strl. § 60 a. Dette er i samsvar med ordinær rettskildelære. I tillegg vil en rekke internasjonale kilder som konvensjoner, strategier og øvrige internasjonale samarbeid være av betydning for forståelsen av bestemmelsen og dens bakgrunn. Den norske definisjonen på *organisert kriminell gruppe* har relativt lik betydning nasjonalt som internasjonalt. Bakgrunnen for det er at strl. § 60 a er et resultat av internasjonale strømninger og har sitt opphav fra utenlandske rettskilder. Blant annet stammer den norske definisjonen av *organisert kriminell gruppe* fra EU-rettens elleve kriterier for hva som kjennetegner organisert kriminalitet. EU-retten er derfor en tungtveiende faktor på rettsområdet.

En kilde jeg ønsker å knytte noen bemerkninger til er Stortingsmelding 7 (2010–2011), også kjent som St.meld 7. Denne stortingsmeldingen inneholder en rekke definisjoner og drøftelser som er relevante for forståelsen av organisert kriminalitet. Den gjør blant annet rede for en rekke kriminalitetsområder og internasjonale perspektiver og verktøy i bekjempelsen av organisert kriminalitet. Med unntak av rettspraksis og Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) er det få norske kilder på området. Til sammenlikning er det skrevet to bøker fra norske forfattere på området for organisert kriminalitet. Dog berører de området for organisert kriminalitet og ikke eksplisitt strl. § 60 a. Når det er sagt om St.meld. 7, er det viktig å huske at

”Dokumenter som bærer betegnelsen Meld. St., viser at disse gjelder andre saker enn lovsaker. Etter omstendighetene kan også slike dokumenter tjene som etterarbeid til en lov.”³⁶

³⁵ Grunnlov, 17. Mai 1814

³⁶ Erik Magnus Boe, *Innføring i juss. Juridisk tenkning og rettskildelære*, Oslo 2010 s. 284

St.meld 7 (2010-2011) er uttalelser fra lovgiver etter at strl. § 60 a er vedtatt. Det innebærer at stortingsmeldingen har samme rettslig relevans som et etterarbeid fordi dokumentet ikke har vært gjeldende i saker som gjelder vedtakelsen av bestemmelsen. Likevel mener jeg at stortingsmeldingen må ilegges særlig betydning fordi Stortinget gir her et godt oversiktsbilde og faktagrunnlag over problemstillinger og verktøy knyttet til bekjempelsen av organisert kriminalitet.

I det følgende skal jeg gå gjennom en rekke internasjonale konvensjoner, EU-retten og øvrige internasjonale samarbeid. Bakgrunnen for dette er at strl. § 60 a har tilknytning til de kildene som nevnes i pkt. 2.2 flg. Kildene er relevante fordi de samlet sett utgjør et opphav og et verktøy i en felles bekjempelse av organisert kriminalitet. Avslutningsvis knytter jeg noen merknader til forholdet mellom bekjempelsen av organisert kriminalitet og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon.

2.2 Internasjonale konvensjoner, EU-retten og øvrige internasjonale samarbeid

Bekjempelsen av organisert kriminalitet er et internasjonalt anliggende og reguleres av flere internasjonale konvensjoner, strategier og samarbeidsavtaler.

2.2.1 FN: ”Palermo-konvensjonen”

FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og dens protokoller (”Palermo-konvensjonen”) er ratifisert av Norge. Formålet med konvensjonen følger av art. 1, hvor det heter at ”The purpose of this Convention is to promote cooperation to prevent and combat transnational organized crime more effectively”. Konvensjonen representerer ”et uttrykk for medlemslandenes erkjennelse av alvoret og behovet for tettere samarbeid.”³⁷ I 2003 ble konvensjonen ratifisert i norsk rett og førte til nye lovbestemmelser i straffeloven, blant annet strl. § 60 a.

Konvensjonen er et viktig virkemiddel i bekjempelsen av organisert kriminalitet. Det skyldes ikke bare at FNs posisjon har stor rekkevidde og slagkraft på globalt plan, men viktig er også

³⁷ St.meld 7 (2010–2011) s. 16 første spalte

den effektiviteten en konvensjon medfører. Hvert femte år arrangeres kriminalitetskongressene og hvert år møtes kriminalitetskommisjonen for å videreutvikle konvensjonen og dens protokoller. I tillegg arrangeres statspartsmøtet. Dette møtet ”er opprettet for å forbedre partenes evne til å bekjempe grenseoverskridende organisert kriminalitet og for å fremme og gjennomgå landenes gjennomføring av konvensjonen”³⁸. Effektiviteten blir dermed ivaretatt ved at nye problemstillinger og utfordringer gis rom for drøfting og problemløsning uten at det går for lang tid.

FN har en normativ funksjon. ”Gjennom forhandlinger og vedtak av nye internasjonale konvensjoner er det blitt lagt et grunnlag og et rammeverk for styrket internasjonalt samarbeid.”³⁹ Store deler av bekjempelsen ligger i å gripe tak i organisert kriminalitet før det blir et mer omfattende problem. Det er uttalt at ”Bekjempelse av organisert kriminalitet omtales [omtales] stadig oftere som en nødvendig del av konflikt og postkonflikt arbeid.”⁴⁰ På denne bakgrunn er bekjempelsen av organisert kriminalitet avhengig av et globalt samarbeid. FNs normative funksjon⁴¹ har her en nøkkelposisjon med sin globale gjennomslagskraft.

De siste årene har det internasjonale samarbeidet på justissektoren og strafferetten utviklet seg og blitt et globalt anliggende. Det internasjonale samarbeidet spiller derfor en sentral rolle i bekjempelsen av blant annet organisert kriminalitet.

2.2.2 EU-retten

EU har også klare målsetninger når det gjelder bekjempelsen av organisert kriminalitet. Sentralt i EUs målsetning står Lisboa-traktaten⁴². Det er den som ”legger grunnlaget for et institusjonelt rammeverk for å bekjempe organisert kriminalitet”⁴³. Målsetningen går blant annet ut på at medlemslandene skal ha så like regler som mulig på visse kriminalitetsområder. Like regler gir større muligheter til å bekjempe et kriminalitetsproblem som går på tvers av

³⁸ St.meld 7 (2010–2011) s. 16 andre spalte

³⁹ St.meld 7 (2010–2011) s. 15 første spalte

⁴⁰ St.meld 7 (2010–2011) s. 16 første spalte

⁴¹ St.meld 7 (2010–2011)

⁴² Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, 13. desember 2007

⁴³ St.meld 7 (2010–2011) s. 17 andre spalte

landegrensene. EU har i en rammebeslutning⁴⁴ om bekjempelsen av organisert kriminalitet kommet til en felles definisjon av hva som er organisert kriminalitet. I tillegg har EU gjennom Europol utviklet elleve karaktertrekk⁴⁵ for hva som definerer en gruppe som organisert kriminell. Det sørger for en harmonisering mellom medlemslandene hva angår strafferammen og definisjon for denne formen for kriminalitet.

Norge har forpliktet seg til EU sine sentrale målsetninger på justis- og innenriksfeltet når det gjelder bekjempelse av organisert kriminalitet gjennom en rekke samarbeidsavtaler. Eksempler på disse er Schengen-samarbeidet, Europol (politisamarbeid) og Eurojust (påtalsamarbeid). Dette er samarbeidsavtaler som forplikter Norge til å slutte seg til visse av EU sine strategier i bekjempelsen av organisert kriminalitet. Straffeloven § 60 a fungerer som et verktøy innen norsk strafferett i forlengelsen av disse strategiene.

2.2.3 Nærmere om Schengen-samarbeidet

Norge har sluttet seg til Schengen-avtalen. Dette er den viktigste justisavtalen som knytter Norge til EUs justispolitikk. På bakgrunn av Schengen-avtalen er Norge del i et samarbeid som skal fremme fri bevegelse av personer. Avtalen innebærer at grensekontrollene mellom Schengen-statene er avskaffet.

Avtalens negative konsekvens er blant annet at utenlandske kriminelle fritt kan ferdes over landegrensene til Schengen-statene og øke det geografiske omfanget av sine kriminelle handlinger. Denne konsekvensen avhjelpes i større grad ved at Schengen-avtalen har bestemmelser som går direkte på bekjempelsen av organisert kriminalitet. Schengen-avtalens artikkel 40 åpner for at politiet i en stat kan videreføre en spaningsoperasjon inn på en nabostats territorium. Tilsvarende bestemmelse er innført i norsk rett i politiloven⁴⁶ § 20 a. På den måten vil ikke politiets etterforskning av grenseoverskridende kriminalitet begrenses av at man ikke kan utføre jurisdiksjon på annet enn eget territorium.

På bakgrunn av Schengen-samarbeidet følger det av Schengen-avtalen del IV at Schengen-statene har ”etablert en felles database for at myndighetene enkelt og effektivt skal kunne utveksle opplysninger om etterlyste personer og gjenstander, Schengen Informasjonssystem

⁴⁴ Council framework decision 2008/841/JHA

⁴⁵ Se St.meld. 7 (2010–2011) s. 9 boks 1.2

⁴⁶ Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven)

(SIS).⁴⁷ Dette informasjonssystemet er gjort til norsk rett ved Lov om Schengen informasjonssystem⁴⁸ (SIS-loven). Systemet som virker slik at man kan registrere etterlyste personer og gjenstander er et effektivt virkemiddel i bekjempelsen av organisert kriminalitet.

Det følger av SIS-loven § 8 at det er adgang til å registrere blant annet personer og kjøretøy. Dette med henblikk på observasjon eller målrettet kontroll for å bekjempe straffbare handlinger og forebygge trusler mot den offentlige sikkerhet. For at dette skal kunne skje må det foreligge konkrete opplysninger om blant annet tilholdssted, reiserute, bestemmelsessted og passasjerer som vil være nødvendig for å forebygge en alvorlig trussel fra vedkommende persons side, eller andre alvorlige trusler mot statens indre eller ytre sikkerhet.

Fra forarbeidene heter det at med observasjon menes spaning, og med målrettet kontroll menes det blant annet ransaking og kroppsvisitasjon⁴⁹. Dersom målrettet kontroll ”går ut på tvangsinngrep, må nødvendig påtalemessig beslutning foreligge.”⁵⁰ Hvis målrettet kontroll er ransaking må domstolen ha besluttet dette, jfr. straffeprosessloven⁵¹ § 197 før målrettet kontroll etter SIS-loven § 8 kan gjennomføres. Ved bekjempelsen av mobile vinningskriminelle vil informasjonssystemet og SIS-loven § 8 være ytterlig effektivt fordi det kan slå fast hvor de kommer fra, hvem de er og hvor de skal.

2.2.4 Nærmere om Europol og Eurojust

Europol er den europeiske politienheten hvor EU-landene er medlem. Politienheten skal ”styrke og effektivisere EU-landenes rettshåndhevende myndigheter og samarbeidet mellom dem med hensyn til å forebygge og bekjempe alle former for organisert kriminalitet”⁵². Norge inngikk i 2001 en samarbeidsavtale med Europol.

Europol er ikke en etterforskningsenhet. De utarbeider trusselvurderinger og analyser for best å kunne bistå medlemslandene i etterforskningen av straffesaker. I tillegg bidrar Europol med ”utveksling av informasjon i samsvar med nasjonal lovgivning og gjennom bruk av sambandsmenn som medlemslandene har utplassert ved Europols hovedkvarter i Haag i

⁴⁷ St.meld 7 (2010–2011) s. 19 første spalte

⁴⁸ Lov av 16. juli 1999 nr. 66

⁴⁹ Ot.prp. nr. 56 (1998–1999)

⁵⁰ Ot.prp. nr. 56 (1998–1999) s. 122

⁵¹ Lov 22. mai 1985 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (strprl)

⁵² St.meld 7 (2010–2011) s. 21 første og andre spalte

Nederland.”⁵³ En sambandsmann er en tjenestemann som er utplassert ved hovedkvarteret i Haag for å bistå, tilrettelegge og koordinere den informasjonen Europol utveksler når det er behov for etterforskning fra norsk eller øvrige medlemslands side.

Ved å utveksle informasjon på tvers av landegrensene, bidrar Europol til å effektivisere de enkelte medlemslandenes etterforskning av alle former for organisert kriminalitet.

Samarbeidet med Europol har ført til oppklaring av en rekke saker. Det er eksempler på utenlandske statsborgere som har bedrevet med menneskehandel eller narkotikakriminalitet, har blitt pågrepet i Norge. Pågripelsene skjedde etter at en rekke land har bistått med informasjon via Europol i sakene⁵⁴. Når vi vet at organisert kriminalitet i stor grad er grenseoverskridende, er det helt avgjørende at informasjon om denne formen for kriminalitet utveksles på tvers av landegrensene for å intensivere og effektivisere etterforskning og pågripelse.

Eurojust er et påtalesamarbeid mellom EU-landene. Formålet er blant annet å sørge for effektiv etterforskning og påtale i saker i medlemslandene. Dette gjelder særlig i straffesaker som dreier seg om grenseoverskridende organisert kriminalitet. Blant de viktigste oppgavene Eurojust har i bekjempelsen av grenseoverskridende organisert kriminalitet, er å samarbeide om påtale og etterforskning i konkrete saker som angår flere land, herunder anmodning om utlevering av bestemte personer eller annen nødvendig bistand i forbindelse med etterforskning og påtale. Straffesaker som dreier seg om menneskesmugling vil som oftest angå mer enn ett land, og denne typen straffesaker er et godt eksempel på hvor Eurojust vil kunne spille en effektiv og sentral rolle. Norge inngikk samarbeidsavtale med Eurojust i 2005.

Hvert medlemsland har personer som jobber i Eurojust. Det er personer med ekspertise knyttet til sitt lands strafferett og med lang erfaring i å arbeide med straffesaker i hjemlandet. Et klassisk eksempel på dette er statsadvokater. Det er via deres innsikt i eget lands rettssystem, og hvordan kriminalitetsbildet er i deres hjemland at Eurojust ”kan finne gode løysingar i komplekse saker som vedgår fleire land med til dels svært ulike rettssystem.”⁵⁵ når det dreier seg om straffesaker i grenseoverskridende organisert kriminalitet.

⁵³ St.meld 7 (2010-2011) s. 21 andre spalte

⁵⁴ Eksempler hentet fra årsrapporten fra sambandsmennene for 2008. Denne kilden er brukt som statistikkoversikt i St.meld 7 (2010-2011) s. 22 boks 2.2

⁵⁵ St.prp. nr. 58 (2004-2005) s. 5 annen spalte

2.2.5 Øvrige internasjonale samarbeid: Interpol

Interpol er verdens største internasjonale politiorganisasjon. Norge er ett av deres medlemsland. Organisasjonen er et felles internasjonalt samarbeid blant polititjenestefolk og deres formål er å forebygge og bekjempe kriminalitet. I likhet med Europol bedriver ikke Interpol etterforskningsvirksomhet. Størstedelen av deres oppgaver består i å utveksle informasjon og anmodninger om blant annet bistand mellom medlemslandene. Organisasjonens databaser og IT-tjenester er omfattende og utførlige med informasjon om blant annet fingeravtrykk, DNA og etterlyste personer. På den måten sikrer det ”at politi i operativ tjeneste over hele verden har tilgang til den informasjon og tjenester for å kunne etterforske og forebygge kriminalitet”⁵⁶. Verdien og viktigheten av informasjonsutveksling og rask bistand med hensyn til å kartlegge kriminelles atferd i enkeltsaker er stor, særlig når det gjelder bekjempelsen av organisert kriminalitet.

Interpol har en helt spesiell rolle i bekjempelsen av organisert kriminalitet. Organisasjonen sørger for at medlemslandene kan dra nytteverdier av at de besitter mye erfaring knyttet til globale trusselvurderinger og støtte til medlemslandenes etterforskning knyttet til denne typen kriminalitet.

2.3 Om organisert kriminalitet i EMK og EMD

Det finnes avgjørelser avsagt i Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) som dreier seg om organisert kriminalitet. Sakene gjelder spørsmål om det foreligger krenkelse av Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK). Når man vet at organisert kriminalitet er et problem i utvikling og det eskalerer kan det være et spørsmål om EMD kan flytte grensene for hva som er akseptabelt innenfor konvensjonens grenser.

I *Teixeira de Castro mot Portugal*⁵⁷ uttaler EMD seg om forholdet mellom et alvorlig og økende problem som organisert kriminalitet er og prinsippet om rettfærdig rettergang.

”While the rise in organised crime undoubtedly requires that appropriate measures be taken, the right to a fair administration of justice nevertheless holds such a prominent place [...] that it cannot be sacrificed for the sake of expedience. The general requirements of fairness embodied in Article 6 apply to proceedings concerning all

⁵⁶ St.meld 7 (2010–2011) s. 26 første spalte

⁵⁷ *Teixeira de Castro vs. Portugal*, 9. juni 1998 25829/98

types of criminal offence, from the most straightforward to the most complex. The public interest cannot justify the use of evidence obtained as a result of police incitement. ”⁵⁸

Uavhengig av om det dreier seg om overtredelse av en svært alvorlig form for kriminalitet må ikke rettergangen stride mot de konvensjonsforpliktelsene som foreligger. Prinsippet om rettferdig rettergang i EMK art. 6 har en klar og sterk posisjon som ikke skal rokkes ved uansett hva slags sak det handler om.

⁵⁸ Teixeira de Castro vs. Portugal, 9. juni 1998 25829/98 avsnitt 36

3. Nærmere om vilkårene i strl. § 60 a

I det følgende kapittelet skal jeg gå gjennom de materielle vilkår i strl. § 60 a. Jeg skal gå nærmere inn på hva som ligger i ordlyden, og supplere med hva som følger av forarbeidene. Videre skal jeg belyse med relevant rettspraksis. Jeg ønsker også å knytte en rekke dagsaktuelle og relevante eksempler fra nyhetsbildet til de materielle vilkårene, fordi jeg tror det lettere vil gi et bilde av de utfordringene bestemmelsen står foran.

Det er hovedformålet som hele tiden skal søkes ivaretatt ved anvendelsen av strl. § 60 a. I forarbeidene heter det at hovedformålet med bestemmelsen er

”å straffe bakmennene i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt. Overfor disse gruppene mener departementet at det for flere forbrytelsestyper kan være behov for å skjerpe straffen vesentlig i forhold til gjeldende praksis.”⁵⁹

Lovgiver ønsker å ramme den innerste kjernen av problemet på strengest mulig måte. Det gjelder å ta ”ugresset” ved roten, i stedet for bare å klippe ”ugresset” ned slik at det senere vokser ut igjen. Får man rammet selve kjernen i gruppen er det grunn til å tro at forgreiningene og øvrige aktører vil svinne hen. Ved handlinger begått som organisert kriminalitet anses det ikke som tilstrekkelig strengt å skjerpe straffen innenfor de strafferammene som følger av enkeltbestemmelsene i straffeloven, selv når grad av organisering er et straffeskjerpene moment. En særskilt straffeskjerpelse for slike straffbare handlinger gir derimot mulighet til å reagere strengere.

3.1 Materielle vilkår

3.1.1 ”Ledd i virksomheten”

Det følger av strl. § 60 a første ledd at den straffbare handlingen må være utøvet som ”ledd i virksomheten” til en organisert kriminell gruppe.

Naturlig språklig forståelse av ”ledd i virksomheten” må antas å være handlinger gjort innenfor gruppens interesse. Dersom en gruppe er dannet for å rane en bank, er

⁵⁹ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 93

gjennomføring av ranet et ledd i gruppens virksomhet. Den kriminelle handling må være skjedd som en del av og begått av den organiserte virksomheten. Det betyr at enkelthandlinger gjort på ”utsiden av gruppen” ikke omfattes, for eksempel om én av deltakerne i en ransgruppe omsetter amfetamin på si’.

Forarbeidene slår fast hva som ligger i ”ledd i virksomheten”. Det heter at ”selv om den straffbare handlingen er begått av en deltaker i en organisert kriminell gruppe, vil ikke bestemmelsen komme til anvendelse dersom handlingen ikke har noen direkte tilknytning til organisasjonens virksomhet.”⁶⁰ Det avgjørende er om handlingen er utøvet med forsett med hensyn til at deltakeren er en del av en organisert kriminell gruppe.

”Ledd i virksomheten” setter rammene for når man kan si at handlingen er foretatt utenfor eller innenfor den organiserte gruppen. Det betyr at ”godt planlagte enkeltoperasjoner som ikke skjer innenfor rammen av en organisert kriminell gruppe”⁶¹ skal falle utenfor virkeområdet. Hvor denne rammen slutter er vanskelig å besvare generelt. I forarbeidene heter det at det vil ”kunne by på vanskeligheter å avgjøre om handlingen er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert gruppe.”⁶² Det fremstår som noe selvsagt. Skulle ”ledd i virksomheten” inneholdt en generell grense for når man er utenfor rammene risikerer man at formålet med bestemmelsen ikke alltid oppnås. Det heter derfor i forarbeidene at ”de nærmere grensene for dette må imidlertid overlates til rettspraksis.”⁶³ Det er domstolene som prøver bestemmelsen og bedriver en dynamisk utvikling av tolkningen av hvor rammene går.

”Ledd i virksomheten” skal ikke forstås slik at det må dreie seg om flere handlinger gjort av den kriminelle virksomheten. Det er ”ikke meningen å oppstille noe krav om at gjerningspersonen må ha begått mer enn én straffbar handling.”⁶⁴ Deltakerne i en organisert kriminell gruppe som har begått kun ett drap, kan dømmes etter bestemmelsen dersom de øvrige vilkårene er tilstede.

Formuleringen ”som ledd i virksomheten i en organisert kriminell gruppe” er ment å skulle gi bestemmelsen et snevrere virkeområde enn om formuleringen hadde vært ”som ledd i organisert kriminalitet”⁶⁵. Betegnelsen organisert kriminalitet favner videre enn organisert

⁶⁰ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 94

⁶¹ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 94

⁶² Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 94

⁶³ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 94

⁶⁴ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 93

⁶⁵ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 93–94

kriminell gruppe fordi organisert kriminalitet dreier seg om konkrete former for straffbare handlinger.

I saken om NOKAS-ranet i Rt. 2007 s. 1056 A ble flere av de som deltok i ranet av Norsk Kontantservice (NOKAS) domfelt etter strl. § 60 a. Måten gruppen var organisert på førte til at enkelte av de som sto bak ranet fikk skjerpet straff. Personene i gruppen bak NOKAS-ranet hadde organisert seg for å planlegge og gjennomføre ranet. Måten planleggingen og gjennomføringen av ranet var gjort på, kom Høyesterett til at var skjedd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

I samme dom understrekes det at hvor grensdragningene skal foretas fra tilfelle til tilfelle. Det er uttalt i dommen at

”Betydningen av at en forbrytelse er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, vil kunne variere etter forbrytelsens art, organisasjonens størrelse og styrke og de nærmere omstendigheter. Ved ran vil den organiserte kriminelle gruppe ofte gi en særlig slagkraft ved forberedelsene og gjennomføringen. Dette er godt synlig i den foreliggende sak, hvor det var mange oppgaver både før, under og etter ranet.”⁶⁶

Hva angår rammene for når en handling er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe varierer dette ut fra type kriminalitet, hvor mange som er delaktig i gruppen og øvrige omstendigheter.

Dersom en organisert kriminell gruppe har til formål å omsette amfetamin, og én av deltakerne begår ett tyveri på si’ kan tyveriet vanskelig anses for å være gjort ”som ledd i virksomheten”. Det samme gjelder dersom én av deltakerne i gruppen bestemmer seg for å begå drap på sin kone fordi han har en intern og familiær stridighet med henne og det skjer utenfor den organiserte kriminelle gruppen. For slike forhold er det ikke grunnlag for å skjerpe straffen etter strl. § 60 a. Det skal ikke ha noen betydning for gjerningsmannens straff at han er del av en organisert kriminell gruppe, dersom handlingen han er tiltalt for ikke er utøvet som ledd i den kriminelle virksomheten.

⁶⁶ Rt. 2007 s.1056 A avsnitt 78

3.1.2 ”Organisert kriminell gruppe”

Straffeloven § 60 a annet ledd inneholder en definisjon av hva som er en organisert kriminell gruppe. Definisjonen i strl. § 60 a annet ledd har samme ordlyd som strl. § 162 c og skal forstås på samme måte. Begge bestemmelsene bruker begrepet ”organisert kriminell gruppe” og hva forarbeidene uttaler om strl. § 162 c gjelder også for strl. § 60 a.

Straffeloven § 162 c gjør det straffbart å inngå forbund med noen om å begå en straffbar handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år og som skal begås som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Straffeloven § 162 c er også en bestemmelse som ble vedtatt i norsk rett for å bekjempe organisert kriminalitet.

Dette punktet skal ta for seg hva som ligger i selve begrepet ”organisert kriminell gruppe”.

En vanlig ordlydsfortolkning av begrepet ’organisert kriminell gruppe’ tilsier at det er tale om flere enn to personer som har gått sammen om å begå straffbare handlinger. Når gruppen er organisert kan man tolke det slik at det må være en form for struktur og bestemte oppgaver til hver av personene. Ved å organisere seg er det en form for beslutning om at man skal stå sammen om gjennomføringen av de straffbare handlingene. Begrepet organisert kan tolkes dit hen at man er i et fellesskap for gjennomføringen av handlingene.

Forarbeidene til strl. § 162 c uttaler at ”Definisjonen bygger FN-konvensjonen [Palermo-konvensjonen] artikkel 2 bokstav a, men er ikke fullt ut sammenfallende.”⁶⁷

I FN-konvensjonen (”Palermo-konvensjonen”) art. 2 bokstav a heter det at en organisert kriminell gruppe skal bety

”a structured group of three or more persons, existing for a period of time and acting in concert with the aim of committing one or more serious crimes or offences established in accordance with this Convention, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit”

I tillegg bruker Norge de samme definisjonene som EU-retten når man skal beskrive organisert kriminalitet⁶⁸. EU-retten opererer med elleve kriterier for hva som kjennetegner organisert kriminalitet. Blant disse er flere relevante for vurderingen av om det foreligger en organisert kriminell gruppe, herunder kriteriene om at det må foreligge et samarbeid som

⁶⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96

⁶⁸ St.meld 7 (2010–2011) s. 9

strekker seg over lengre eller ubegrensede perioder, det må foreligge mistanke om alvorlige kriminelle handlinger og at aktivitetene styres av målsetting om vinning og/eller makt.

Høyesterett har i Rt. 2007 s. 744 A uttalt at når det gjelder kriteriet ”organisert” at

”straffeloven opererer med andre former for samarbeid som innebærer en lavere grad av organisering enn det som kreves etter straffeloven § 60a.”⁶⁹

Høyesterett sikter her til bestemmelser om medvirkning og forbundsbestemmelser, men påpeker at ”straffeloven § 60a stiller et krav om større grad av organisering enn slike bestemmelser gjør.”⁷⁰

Forarbeidene til strl. §§ 60 a og 162 c angir en rekke vurderingsmomenter. Det er ikke noe krav at alle momentene må være oppfylt. Men hver av disse inngår i vurderingen av om strl. § 60 a annet ledd skal anses oppfylt.

3.1.2.1 Struktur og varighet

Forarbeidene slår fast ”at gruppen må ha en viss struktur og varighet. Mafialiknende organisasjoner og andre profesjonelle forbryternetter med forgreininger i flere land vil klart falle innenfor definisjonen.”⁷¹ Slike grupper har ofte en sterk struktur, for eksempel i form av hierarki. Det er ikke vanskelig å forstå at slike grupper omfattes av definisjonen. Det antas at disse er tunge kriminelle med lang fortid med kriminelle handlinger. De vil være eksplisitte eksempler på det typiske kjerneområdet for bestemmelsens anvendelse.

Mer utfordrende kan det være å vurdere hvilke grupper som definisjonen ikke passer på. I forarbeidene er det sagt at de grupper som faller utenfor, er de

”grupper hvor det ikke er en så nær tilknytning mellom deltakerne at de naturlig utgjør en organisert gruppe. Bestemmelsen rammer dermed ikke alle tilfeller hvor flere opptrer i samvirke, eller hvor flere medvirker til en straffbar handling.”⁷²

La oss tenke oss en gjeng kompiser på 3-4 stykker som sammen er deltakere på en fest. Disse bestemmer seg for å påføre en person legemsbeskadigelse i fellesskap. Én har tatt det første initiativet, mens resten følger på. Noen holder ham nede, noen sparker, andre bruker

⁶⁹ Rt. 2007 s. 744 A avsnitt 16.

⁷⁰ Rt. 2007 s. 744 A avsnitt 16. Se nærmere om dommen i punktet 3.2 om beviskravet. Dommen tar for seg hvor strengt vilkårene skal være vurdert.

⁷¹ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96

⁷² Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96

knyttneve. Det kan være flere typer gjenger som gjennomfører straffbare handlinger, men siden det ikke er en så nær tilknytning mellom dem som bestemmelsen pålegger, er det som utgangspunkt ikke disse bestemmelsen har som hovedformål å ramme. Dette er en gjeng kompiser som mister hodet på fest og utøver en straffbar handling, for eksempel banker opp en annen i fellesskap. Antakeligvis vil ikke denne gruppen kompiser som i eksempelet bli dømt etter strl. § 60 a. Formålet med strl. § 60 a er ikke å ramme slike grupper med personer som nevnt i eksempelet. Handlingen er gjort av en gruppe med for løs tilknytning til hverandre, og vi vet at godt planlagte enkeltoperasjoner havner utenfor vilkåret om ”ledd i virksomheten”. Men ved slike handlinger som i eksempelet over kan graden av organisering istedenfor være et straffeskjerpene moment i straffeutmålingen.

Når det gjelder selve strukturen innad i gruppen heter det i forarbeidene at det vil ”være av betydning om det er etablert en viss organisatorisk eller hierarkisk struktur”⁷³. En viss organisatorisk eller hierarkisk struktur innebærer at gruppen må ha en type ledelse hvor noen har større påvirkningskraft enn øvrige deltakere. Ofte viser dette seg i form av en bakmann eller andre med overordnet ansvar for gruppen.

Et eksempel på grupper med hierarkisk eller organisatorisk struktur er Hells Angels⁷⁴. Det antas at de har den tradisjonelle hierarkiske strukturen⁷⁵ som forarbeidene her refererer til. Hells Angels består av en *president* som har det øverste ansvaret. Hans oppgaver er å holde kontroll på avdelingen⁷⁶. I presidentens fravær er det visepresidenten som overtar hans oppgaver⁷⁷. Hells Angels består videre også av det som kalles en *road captain* og en *treasurer*. Oppgavene til *road captain* er å ”arrangere avdelingsaktiviteter som treff og turer.”⁷⁸ Personen som har rollen som *treasurer* har administrative oppgaver som å ”skrive møtereferater, føre oversikt over økonomi og innkreve klubb-bøter og avgifter fra medlemmene.”⁷⁹ Hells Angels har også en *sergeant of arms*. Vedkommende er sikkerhetsansvarlig for Hells Angels og holder kontroll på klubbens fiender⁸⁰. Denne personen har til oppgave å ”forsvare klubben/avdelingen og holder orden i rekkene.”⁸¹ Sergeant of arms er direkte underlagt presidenten og kan etter ordre disiplinere andre

⁷³ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96

⁷⁴ St.meld 7 (2010–2011) s. 67 første spalte

⁷⁵ St.meld 7 (2010–2011) s. 67 første spalte

⁷⁶ St.meld 7 (2010–2011) s. 67 første spalte

⁷⁷ St.meld 7 (2010–2011) s. 67 første spalte

⁷⁸ St.meld 7 (2010–2011) s. 67 første spalte

⁷⁹ St.meld 7 (2010–2011) s. 67 første spalte.

⁸⁰ St.meld 7 (2010–2011) s. 67 første spalte

⁸¹ St.meld 7 (2010–2011) s. 67 første spalte

medlemmer både fysisk og på andre måter⁸². Blant de øvrige medlemmene skiller man mellom *hang-arounds* og *prospects*, som er klubbens prøvemedlemmer før man tas opp i siste kategori som er *fullverdige medlemmer*. En *hang-around* er ”personer i en tilknytningsfase. De må bevise sitt fremtidige prøvemedlemskap for prospect gjennom diverse arbeid for klubben.”⁸³ Derimot er en *prospect* ”underlagt alle fullverdige medlemmer og må bevise at han har evne og vilje til å utføre pålagte oppgaver eller møte klubbens forventninger.”⁸⁴

Selv om gruppen er hierarkisk eller på annen organisatorisk måte er oppbygd er det også straffverdig å være deltaker på et ”lavere nivå”. Dommen i Rt. 2010 s. 1283 A dreier seg om straffeutmåling for seks personer som hadde innført narkotika som ledd i en organisert kriminell gruppes virksomhet. Det ble i dommen uttalt at

”Hovedformålet med straffeloven § 60a er å ramme de personer som selv har vært aktive og sentrale i den organiserte kriminelle gruppen. Men bestemmelsen retter seg også mot den som forsettlig yter en slik gruppe bistand, uten selv å være en del av den.”⁸⁵

Uttalelsen viser at bestemmelsen skal ikke ramme utelukkende bakmenn, men også aktører som i ulik grad bidrar til gruppens virksomhet.

Det er resonnabelt at det er bakmennene som skal straffes strengest. Det må kunne hevdes at bakmennene er initiativtakerne til selve dannelsen av gruppen. Noen må jo komme på ideen til selve gruppen. Men de tilfeller hvor de ikke er selve initiativtakerne, må det antas at de er sentrale aktører som har egeninteresse i at den straffbare handling blir foretatt. Og når strukturen i gruppen er hierarkisk er det én eller flere personer som sitter på ”toppen” og gir kommandoer til gruppen og krever at gruppens deltakere adlyder ordre.

3.1.2.2 Internasjonale forgreininger og arbeidsfordeling i gruppen

Forarbeidene tar også opp at det har betydning for vurderingen om det foreligger en organisert kriminell gruppe ”om gruppen har internasjonale forgreininger”⁸⁶. Ett av EU-rettens kriterier for hva som kjennetegner organisert kriminalitet er at det er tale om en virksomhet som

⁸² Politidirektoratets rapport. *Politiets bekjempelse av kriminelle MC-gjenger i perioden 2011-2015*, 2010.

⁸³ St.meld 7 (2010–2011) s. 67 første spalte

⁸⁴ St.meld 7 (2010–2011) s. 67 annen spalte

⁸⁵ Rt. 2010 s. 1283 A avsnitt 35

⁸⁶ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96

foregår i flere land. To eksempler her er de mobile vinningskriminelle som opererer på tvers av landegrenser og aktører som betjener menneskehandel til og fra Norge.

Forarbeidene viser også til at en ”bestemt arbeidsfordeling mellom deltakerne”⁸⁷ har betydning ved vurderingen om det foreligger en organisert kriminell gruppe. En bestemt arbeidsfordeling mellom deltakerne vil enkelt danne utgangspunktet for å slå fast hvem som er bakmennene og hvem som kun er aktører med større eller mindre roller i virksomheten. Med kunnskap om arbeidsfordelingen innad i gruppen vet man antakeligvis hvem som er bakmann. Det kan være en viktig nøkkel for å oppnå formålet med bestemmelsen, nemlig å ramme bakmennene strengest. Får man kartlagt hvem hovedpersonene i gruppen er og hvordan de opererer, er man nærmere å få bekjempet hele gruppen.

En dom fra Hålogaland lagmannsrett, LH-2011-155178 gir et eksempel på en organisert kriminell gruppe som både hadde internasjonale forgreininger og en bestemt arbeidsfordeling i gruppen. Fire personer ble dømt for å ha innført store mengder kokain og amfetamin til Norge. Lagmannsretten fant det bevist at innførselen var skjedd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Gruppens deltakere besto av polske statsborgere. De internasjonale forgreiningene var mellom Polen og Norge fordi det var herfra innførselen skjedde og gruppen hadde medhjelpere i Polen som bisto dem.

Det var også en bestemt arbeidsfordeling mellom deltakerne. Lagmannsretten fant at det var én hovedmann som organiserte innførselen fra Polen og omsetningen i Tromsø. Han gjorde blant annet de nødvendige avtalene med kurerer og organiserte sine medhjelpere både i Tromsø og i Polen og utbetalte lønn til disse. I følge lagmannsretten var hans posisjon ”en typisk bakmann som straffeloven § 60 a tar sikte på å ramme.”⁸⁸ En annen deltaker i gruppen, som sto i et klart underforhold til hovedmannen, hadde som oppgave blant annet å ”kjøre A [hovedmannen] til avtaler og lignende, hente personer på flyplassen, innfordre penger og bistå som tolk ved narkotikahandel.”⁸⁹ Den tredje av gruppens deltakere fungerte som kurér og han innførte narkotikaen til Norge fra Polen ved to anledninger. Fjerde og siste person var hovedmannens ”mest betrodde medhjelper”⁹⁰. Hun pakket og leverte amfetaminet til kureren i tilknytning til begge reisene fra Polen til Tromsø. Hennes rolle besto stort sett av psykisk tilskyndelse. Hun bidro med råd og vurderinger. Hun var til enhver tid oppdatert på hvordan

⁸⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96

⁸⁸ LH-2011-155178 Hålogaland lagmannsrett, 2012-01-02 Utmåling av fengselsstraff: Avsnitt: 3.

⁸⁹ LH-2011-155178 Hålogaland lagmannsrett, 2012-01-02 Den enkelte tiltaltes rolle i saken: Avsnitt 3.

⁹⁰ LH-2011-155178 Hålogaland lagmannsrett, 2012-01-02 Den enkelte tiltaltes rolle i saken: Avsnitt: 5.

hovedmannen jobbet og vedvarende støttet ”han i hans vurderinger og betraktninger, herunder i hans irritasjon over medhjelpere som ikke arbeider slik de burde og andre som ikke betaler gjelden sin.”⁹¹ Lagmannsretten kom til at hennes rolle i gruppen var av vesentlig karakter. Hennes innsats var en viktig forutsetning for at innførselen av narkotikaen skjedde som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

Et annet eksempel på at ”bestemt arbeidsfordeling” står som et sentralt vurderingsmoment finner vi i Rt. 2006 s. 669 A. Saken gjaldt en organisert kriminell gruppe med hierarkisk struktur, hvor det ble konstatert at det forelå en bestemt arbeidsfordeling mellom medlemmene. Gruppen drev med hallikvirksomhet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Her var det A som var den sentrale bakmannen til virksomheten. Hans oppgaver var planlegging, organisering og styring av hallikvirksomheten. Det var videre en bestemt arbeidsfordeling som omfattet flere personer hvor for eksempel B sørget for ”daglig drift” og rapporterte inntjeningen av prostitusjonen til A, og D som bistod A i sine oppgaver.

A ble domfelt for overtredelse av strl. § 60 a. Ved straffutmålingen sluttet Høyesterett seg til en uttalelse fra lagmannsretten om at ”A har hatt en helt sentral rolle i den kriminelle organisasjonen som sto bak prostitusjonen. Han var initiativtaker, pådriver og hovedperson når det gjaldt planlegging, organisering og styring av hallikvirksomheten.”⁹² Virksomheten hadde også forgreininger i utlandet og var internasjonal. Disse momentene ble vektlagt av Høyesterett som skjerpet straffen med seks måneders fengsel. Det typiske med menneskehandel er at det som oftest er flere personer med hver sine bestemte roller, som rekruttering, transport og innlosjering av kvinnene som er offer for menneskehandel.

3.1.2.3 Tidsaspekt

Det er uttalt i forarbeidene at også tidsaspektet er av betydning ved vurderingen av om det foreligger en organisert kriminell gruppe⁹³. Det heter at ”jo lengre en gruppe har eksistert, desto lettere vil det foreligge en organisert gruppe i lovens forstand.”⁹⁴ Har virksomheten vart for eksempel én natt eller tre år. Hells Angels antas å være et eksempel på tungt organiserte grupper som har eksistert over lengre tid. Hells Angels har eksistert som gruppe i Norge siden 1992 da den første klubben ble opprettet i Trondheim⁹⁵. Det ble raskt opprettet tilsvarende

⁹¹ LH-2011-155178 Hålogaland lagmannsrett, 2012-01-02 Den enkelte tiltaltes rolle i saken: Avsnitt: 5.

⁹² Rt. 2006 s. 669 A avsnitt 19.

⁹³ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96

⁹⁴ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96

⁹⁵ Politidirektoratets rapport, 2010 s. 6.

klubber i flere norske byer, for eksempel Oslo, Stavanger, Tromsø og Hamar. Tidsaspektet med hensyn til hvor lenge Hells Angels har eksistert bidrar til at det kan være forholdsvis opplagt å anta at Hells Angels er en tungt organisert kriminell gruppe i lovens forstand. Det er videre påstått fra politiets side at Hells Angels i en årrekke har stått bak ulike typer for kriminelle handlinger⁹⁶, herunder omsetning av narkotika, grove trusler og ran. Likevel er det veldig viktig å presisere at tidsaspektet alltid må være et selvstendig bevismoment knyttet til vurderingen av om Hells Angels er en organisert kriminell gruppe i straffesaker rettet mot dem. For eksempel må dommerne i narkotikasaken mot Hells Angels som skal opp for Nord-Troms Tingrett vinteren 2013, ta selvstendig stilling til hvor lenge Hells Angels har eksistert i Tromsø, som et eget bevismoment når de skal vurdere om de er en organisert kriminell gruppe.

Det er viktig ikke å legge for avgjørende vekt på at gruppen må ha eksistert over lengre tid, for at det skal være en organisert kriminell gruppe i lovens forstand. Formålet med strl. § 60 a er å ramme enhver organisert kriminell gruppe uavhengig av hvor lenge de har eksistert. Forarbeidene presiserer at ”motsatt vil tidsaspektet ha mindre å si desto mer gruppen er organisert.”⁹⁷ Enkelte grupper som er adhoc-preget kan representere en like stor trussel og utgjøre omfattende samfunnsskader som de gruppene som har eksistert over lang tid. Et eksempel på dette er gruppen som planla og gjennomførte NOKAS-ranet. Aktørene i gruppen som sto bak NOKAS-ranet hadde bare brukt noen måneder på planleggingen fra høsten 2003 til selve gjennomføringen i april 2004. Det var nok til å foreta en handling som forårsaket vesentlig samfunnsskade. Deltakerne i gruppen bak NOKAS-ranet ble domfelt for å ha utført ranet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

3.1.2.4 Tilknytning til bestemte lokaler og hvor jevnlig deltakerne møtes

Gruppens tilknytning til bestemte lokaler og hvor ofte deltakerne møtes er også vurderingsmomenter⁹⁸. Personene som sto bak NOKAS-ranet hadde tilknytning til en bestemt leilighet. Hovedmannen (A) hadde leid en leilighet i Stavanger sentrum med kort avstand til området hvor NOKAS hadde sine lokaler. Leiligheten fungerte som ”base eller «oppleggsleilighet».”⁹⁹. Her møttes de og planla gjennomføringen av ranet og brukte

⁹⁶ Se Politidirektoratets rapport, 2010 s. 13–14; per 2010 var 75 % av Hells Angels’ medlemmer domfelt for straffbare forhold.

⁹⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96.

⁹⁸ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96.

⁹⁹ Rt. 2007 s. 1056 A avsnitt 52.

leiligheten som oppbevaringssted for blant annet ”våpen, ammunisjon og annet utstyr.”¹⁰⁰
Gruppen hadde sin tilknytning til leiligheten og dette var et moment i bevisvurderingen.

Hells Angels er et annet eksempel på en gruppe som har tilhørighet til bestemte lokaler. Det antas at det er der de har oppbevart mye av utbyttet sitt fra kriminelle handlinger. Kunnskapen om dette har politiet fått på bakgrunn av lang erfaring med ransaking¹⁰¹ i Hells Angels’ klubblokaler. Tilhørigheten Hells Angels har til sine klubblokaler må alltid være et selvstendig bevismoment i straffesaker hvor det er spørsmål om strl. § 60 a.

3.1.3 ”Tre eller flere personer”

Det følger av strl. § 60 a annet ledd at den organiserte kriminelle gruppen må bestå av tre eller flere personer.

Naturlig språklig forståelse av ordet gruppe tilsier at det må dreie seg om flere enn to personer. Ordlyden er klar. Består gruppen av færre enn tre personer er ikke vilkåret oppfylt.

Vilkåret om at gruppen må bestå av tre eller flere personer har sin bakgrunn fra EU-rettens elleve kriterier som definerer organisert kriminalitet og FN-konvensjonen (”Palermo-konvensjonen”) art. 2 bokstav a. Norge bruker de samme definisjonene som EU når man skal beskrive organisert kriminalitet¹⁰². Ett av kriteriene er at det må være et samarbeid mellom flere enn to personer. I FN-konvensjonen (”Palermo-konvensjonen”) art. 2 bokstav a er det sagt at organisert kriminell gruppe skal bestå av tre eller flere personer. Lovgiver har innført at den organiserte kriminelle gruppen må bestå av tre eller flere personer for å kunne være i samsvar med de kriterier som EU har stilt og FN-konvensjonen (”Palermo-konvensjonen”) art. 2 bokstav a. Er det flere om en handling er det mer sannsynlighet for at den utgjør større skade både for samfunnet og enkeltpersoner enn når handlingen er begått av én eller to i samhandling.

Forarbeidene fastslår at ”Det er ikke noe vilkår at antallet medlemmer er konstant eller tilnærmet konstant, eller at det er en viss kontinuitet i medlemsmassen, så lenge gruppen

¹⁰⁰ Se Rt. 2007 s. 1056 A avsnitt 223.

¹⁰¹ Internettkilde: <http://www.nordlys.no/nyheter/article5792478.ece> (lesedato 26. november 2012). Artikkel fra nettsted i forbindelse med at Troms PD hadde ransaket Hells Angels klubblokaler. Saken skal opp for domstolen vinteren 2013.

¹⁰² St.meld 7 (2010–2011) s. 9 første spalte.

oppfyller lovens minstekrav.”¹⁰³ Det betyr at én eller flere deltakere kan komme og gå eller byttes ut, så lenge det hele tiden er tale om tre eller flere deltakere.

Det er ikke noe krav om hvor hyppig kontakt deltakerne må ha. Det heter i forarbeidene at ”Det er ikke noe vilkår at gjerningspersonen deltar aktivt i gruppen.”¹⁰⁴ Det betyr at personer som samarbeider med gruppen eller har liten kontakt med gruppen til vanlig også kan omfattes av bestemmelsen. I forarbeidene sies det at ”Også personer som har sporadisk kontakt med gruppen, vil rammes av bestemmelsen når de begår straffbare handlinger i regi av dette nettverket.”¹⁰⁵ Det problematiske vil da være å få bevist at ”gjerningspersonen har opptrådt med den nødvendige skyld.”¹⁰⁶ Når vedkommende har relativt lite hyppig kontakt med gruppen, kan det lede til at momenter ved skyldvurderingen, som for eksempel at vedkommende hadde kunnskap om at handlingen var skjedd som ledd i virksomheten til en organisert gruppe, blir vanskelig å bevise.

Gruppen må bestå av tre eller flere personer, men disse kan ha ulike roller i og tilknytning til den organiserte kriminelle gruppen. Formålet med bestemmelsen er å ramme den organiserte kriminelle gruppens bakmenn, men bestemmelsen har også til formål å ramme de personer som yter gruppen bistand i større eller mindre grad, uten å være en særlig del av gruppen.

Hvilken rolle vedkommende deltaker har hatt i den organiserte kriminelle gruppen har betydning for hvor streng straff vedkommende skal få. Forarbeidene sier at ”Gjerningspersonens tilknytning til den organiserte kriminelle gruppen vil dessuten være av betydning ved vurderingen av hvorvidt straffen skal skjerpes og hvor mye den eventuelt skal skjerpes.”¹⁰⁷

Dette er det støtte for i Rt. 2007 s. 1056 A (NOKAS-dommen). Her slo Høyesterett fast at ved utmåling av straff skal det tas ”utgangspunkt i den straff hovedmannen – A – bør ha, og fastsette straffen for de andre domfelte i forhold til dette ut fra hver enkelts rolle i ranet og andre individuelle straffeutmålingsmomenter.”¹⁰⁸ Straffeutmålingen varierer ut fra hver av deltakernes rolle i gruppen og hovedmennes straff skal være utgangspunktet for straffeutmåling til de øvrige deltakerne. Straffen til hver enkelt skal reflektere rollen til hver

¹⁰³ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96.

¹⁰⁴ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 94.

¹⁰⁵ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 94.

¹⁰⁶ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 94.

¹⁰⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 94

¹⁰⁸ Rt. 2007 s. 1056 A avsnitt 107

av deltakerne og hvordan denne rollen har ført til at den straffbare handlingen ble begått av gruppen. Det samsvarer med selve formålet til strl. § 60 a. Bakmennene skal rammes på strengest måte. Deretter tilpasses straffen de øvrige aktørene ut fra deres rolle i gruppen.

I narkotikasaken, kjent som Wonderboy-saken, Rt. 2008 s. 1217 A hadde én av de tiltalte en relativt redusert rolle i den organiserte kriminelle gruppen sammenliknet med de øvrige. Rollen hennes besto i å samle inn og oppbevare pengene til hovedmannen og bistå i forsendelsen av pengene fra Norge. I tillegg hadde hun en rekke oppgaver av mindre art. Som formidling av beskjeder og fremskaffelsen av en mobiltelefon. Lagmannsretten fant at hennes tilknytning til gruppen ikke falt innenfor anvendelsesområdet til strl. § 60 a og frikjente henne for denne tiltaleposten. Høyesterett kom til motsatt resultat som lagmannsretten. Selv om hun ikke hadde kunnskap om kvantum hasjisj som til enhver tid ble innført, fastslo Høyesterett med bakgrunn i at hun mottok, oppbevarte og formidlet videre store pengebeløp, var klar over at det hele ”var et ledd i en operasjon som ledet til en senere innførsel av et meget betydelig kvantum hasjisj.”¹⁰⁹ Kvinnen var riktignok den av de domfelte i Wonderboy-saken som fikk lavest straff. I dommen understrekes betydningen av hva og hvor stor bistand vedkommende har ytt gruppen i straffenivået. Straffen skjerpes eller reduseres ut fra vedkommendes rolle i gruppen.

3.1.4 ”Som hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år”

Den organiserte kriminelle gruppen må enten ha som hovedformål å begå straffbare handlinger, eller en vesentlig del av gruppens virksomhet må bestå av å begå slike handlinger. I følgende avsnitt skal jeg komme inn på hva som ligger i at gruppen må ha som hovedformål å begå straffbare handlinger som kan straffes med fengsel i minst 3 år.

I strl. § 60 a annet ledd heter det at gruppen må ha som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år.

Ordlyden i vilkåret kan forstås slik at de straffbare handlingene må være gruppens hovedbeskjeftigelse, eller den aktivitet som de i all hovedsak bedriver.

¹⁰⁹ Rt. 2008 s.1217 A avsnitt 103

Men uttalelser i forarbeidene tyder på at det ikke trenger å dreie seg om gruppens hovedbeskjeftigelse, fordi det ofte er vanskelig å bevise gruppens hovedformål, ”især hvor formålet ikke er angitt i vedtekter, programmer eller på annen måte, [...] Uten andre bevis vil man da langt på vei være henvist til å trekke slutninger om formålet ut fra den virksomheten gruppen inntil da har utfoldet”¹¹⁰. Antakeligvis kan man få mye kunnskap om gruppen ved å se etter tendenser i gruppens aktivitet og hva de tidligere har bedrevet for lettere å kunne bevise hva de har til formål å gjøre, selv om dette ikke trenger å være hovedformålet.

Formålet som gruppen opptrer med utad er ikke hva som er avgjørende, og som innebærer at gruppen er utenfor bestemmelsens anvendelsesområde.

”Bestemmelsen omfatter også organiserte grupper som *rent faktisk* driver organisert kriminell virksomhet, selv om hovedformålet skulle være et annet eller eventuelt ikke lar seg bevise. Det å delta i slike grupper kan være mer straffverdig enn å delta i grupper som har et kriminelt formål, men som aldri har tatt skritt for å gjennomføre dette.”¹¹¹

Når en gruppe opererer i det skjulte, utgjør de en større trussel mot allmennheten enn de gruppene som flagger sine formål, og hvor politiet da kan foreta de nødvendige skritt i form av etterforskning og tvangsmidler for å bekjempe organisert kriminalitet.

Ut fra hva som er sagt i forarbeidene må en derfor ikke trekke for raske slutninger i tolkningen hva angår gruppens formål. Det som tilsynelatende og utad fremstår som et helt lovmessig formål, kan være en avledningsmanøver fra hva som faktisk bedrives i virksomheten.

Det følger av bestemmelsen at den straffbare handlingen som den organiserte kriminelle gruppen har til hovedformål å begå, må kunne straffes med fengsel i minst 3 år.

Dette kriminalitetskravet gjør at bestemmelsen ikke får anvendelse på mindre alvorlige former for kriminalitet.

Når det er et kriminalitetskrav om fengsel i minst 3 år understreker det den alvorlige trusselen organisert kriminalitet representerer. Bestemmelsen er av den grunn ment å ramme handlinger som er svært samfunnsskadelig. Lovgiver har med kriminalitetskravet satt en terskel for hvor

¹¹⁰ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96

¹¹¹ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96

alvorlig kriminalitet som skal rammes av bestemmelsen. Lovgiver har gjort et valg om hva slags kriminalitet man skal favne om når kriminalitetskravet er satt til tre år og ikke for eksempel ett år.

3.1.5 ”Eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger”

I strl. § 60 a annet ledd heter det at en ”vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger”. Vilkåret må sees i sammenheng med det vilkåret om at gruppen må ha som hovedformål å begå straffbare handlinger som kan straffes med fengsel i minst 3 år. Dersom gruppen ikke har dette som hovedformål, havner gruppen likevel innenfor anvendelsesområdet dersom de straffbare handlingene utgjør en vesentlig del av virksomheten.

Når bestemmelsen taler om at en ”vesentlig del” av virksomheten må bestå av straffbare handlinger, kan det etter ordlydsfortolkning fremstå slik at de straffbare handlingene må utgjøre et stort omfang. En vesentlig del kan tolkes slik at det må dreie seg om en omfattende og betydelig del. Dette kan igjen by på tolkning om at de straffbare handlingene må utgjøre mer enn halvparten av det gruppen bedriver. Det er grunn til å tolke det slik at en vesentlig del av virksomheten må handle om noe mer enn en snever og liten del.

Når det gjelder hvor mye ”en vesentlig del av virksomheten” er, følger det av forarbeidene at

”I dette ligger det *ikke* at gruppens virksomhet hovedsakelig må være av ulovlig karakter. Grupper som driver lovlig og ulovlig virksomhet om hverandre og i noenlunde samme omfang, faller innenfor definisjonen.”¹¹²

Noe konkret tallfestet grense for hvor mye ”en vesentlig del” er, lar seg vanskelig trekke. Men forarbeidene går langt på vei i å antyde at dersom ”en tredjedel av gruppens aktiviteter”¹¹³ er ulovlig virksomhet, ”vil også dette normalt måtte betraktes som en vesentlig del.”¹¹⁴ Det er ikke slik at dersom gruppens ulovlige virksomhet er en mindre del enn gruppens lovlige virksomhet, vil gruppen falle utenfor ordlyden og det loven krever som ”vesentlig del”.

¹¹² Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 96

¹¹³ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 97

¹¹⁴ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 97

Risikoen er da at enkelte grupper ville falt utenfor bestemmelsen fordi den kriminelle delen av gruppens virksomhet var for lite omfattende.

Det er viktig ikke å være for bundet til forarbeidenes grense på en tredjedel. Hvor grensen går for hva som betraktes som vesentlig del ”må bero på de konkrete omstendigheter i saken, blant annet på hvor alvorlig kriminalitet det dreier seg om.”¹¹⁵ Det tyder på at forarbeidene åpner for at også grupper som bedriver ulovlig virksomhet i mindre omfang enn en tredjedel må omfattes av bestemmelsen. Passer en gruppe på minimum tre personer med resten av gruppedefinisjonen i strl. § 60 a annet ledd og denne gruppen med personer som vanligvis opererer med helt lovlige handlinger, i ett tilfelle overtrer for eksempel strl. § 266 om utpressing må det vurderes om strl. § 60 a også kan komme til anvendelse. Utpressing er en alvorlig form for kriminalitet som sprer frykt. I følge en rapport fra Kripos hevder de å se en sammenheng med utpressing og mer kriminalitet:

”I mangel på penger [på penger] tvinges vedkommende som blir utpresset til å begå mer kriminalitet for å drive inn penger, for eksempel grovt hjemmeran. Vedkommende blir del av en uheldig spiral der mindre straffbare forhold eskaleres til alvorlig kriminalitet.”¹¹⁶

Formålet med bestemmelsen er å slå hardt ned på alvorlige former for kriminalitet, samt å ramme bakmenn og andre sentrale aktører strengt. Dette formålet vil være nokså forfeilet dersom man ikke bruker bestemmelsen også der man står overfor en tydelig organisert kriminell gruppe, men dens virksomhet består primært sett av lovlige handlinger og et mindretall av ulovlige handlinger. Man kan ikke lukke øynene og benekte at også slike grupper bidrar til utbredelsen av organisert kriminalitet, bare på bakgrunn av at deres ulovlige handlinger utgjør en liten del av virksomheten.

Et dagsaktuelt eksempel kan være motorsykelklubber som Hells Angels. Det er fullt lovlig å være en del av en gruppe som har en felles interesse i form av motorsykler mv. Men dersom deler av deres virksomhet består i å bedrive kriminalitet i form av for eksempel utpressing, narkokriminalitet og vinningskriminalitet passer gruppens aktivitet innenfor § 60 a. I en rapport fra Politidirektoratet fra 2010 rapporteres det at 75 % av Hells Angels-medlemmer er domfelt for straffbare forhold.¹¹⁷ Tallene sier ingenting om hvorvidt disse domfelte

¹¹⁵ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 97

¹¹⁶ Kriposrapport, 2011 s. 17.

¹¹⁷ Politidirektoratets rapport, 2010 s. 13–14.

forholdene er skjedd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Politiet mener at det er grunn til å tro at disse tallene underbygger at Hells Angels er noe mer enn en løs sammenslutning av kompiser med motorsykkkel som felles interesse, men heller en organisert kriminell gruppe hvor det antas at gruppens bakmenn er blant Norges ledende kriminelle¹¹⁸. Men dette må også være et selvstendig bevismoment i en eventuell straffesak mot Hells Angels.

3.2 Om beviskravet. Hvor strenge beviskrav gjelder ved vurderingen av om vilkårene i strl. § 60 a er oppfylt?

I den følgende delen skal jeg ta for meg hvilke beviskrav som gjelder ved vurderingen av om man står overfor en organisert kriminell gruppe.

Det følger av rettspraksis at spørsmålet om anvendelse av strl. § 60 a hører til skyldspørsmålet. I Rt. 2006 s. 111 A er følgende uttalt

”Jeg nevner at det etter min mening er korrekt når spørsmålet om anvendelse av straffeloven § 60 a er behandlet som en del av skyldspørsmålet og derfor forelagt lagretten. Bestemmelsen skjerper straffen når bestemt angitte omstendigheter foreligger, og anvendelsen av slike bestemmelser anses tradisjonelt å høre til skyldspørsmålet.”¹¹⁹

Uttalelsen er fulgt opp i flere dommer. Blant annet i Rt. 2009 s. 961 U hvor Høyesteretts kjæremålsutvalg viser til ovennevnte dom og uttaler at ”Spørsmålet om det er grunnlag for domfellelse etter denne bestemmelse [strl. § 60 a], er en del av skyldspørsmålet”¹²⁰.

For at straffeskjerpelsen i strl. § 60 a skal komme til anvendelse, må det bevises at handlingen er skjedd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

Det innebærer at de beviskrav som ligger til grunn for skyldvurderingen også gjelder i vurderingen av om det foreligger en organisert kriminell gruppe. Det heter da at enhver

¹¹⁸ Internettkilde:

http://www.dagbladet.no/2012/11/03/nyheter/innenriks/hells_angels/organisert_kriminalitet/leif_ivar_kristiansen/24177361/ (lesedato: 06. november 2012)

¹¹⁹ Rt. 2006 s. 111 A avsnitt 35.

¹²⁰ Rt. 2009 s. 961 U avsnitt 18.

rimelig og forstandig tvil skal komme tiltalte til gode. Er så tilfelle, kan domstolene ikke domfelle for overtredelse av strl. § 60 a.

Foreligger det rimelig tvil om hvorvidt vilkårene i strl. § 60 a er oppfylt, for eksempel om det er gruppens hovedformål å begå straffbare handlinger eller hvorvidt det er tale om en tilstrekkelig organisert kriminell gruppe, må domstolene frifinne for strl. § 60 a. På samme måte må uttalelsene i domspremissene være formulert så klart og tydelig at det ikke medfører tvil hvorvidt vilkårene er oppfylte. Formuleringene må være i tråd med de strenge beviskrav som tilligger en skyldvurdering.

Dersom domstolene bare finner det bevist at det foreligger et nettverk av personer, er man utenfor det som følger av ordlyden og det som sies i forarbeidene om at det må være en ”gruppe”. Lite konkrete formuleringer som samsvarer med gjeldende rett, tyder ofte på at domstolene har lagt til grunn et for svakt beviskrav.

Det illustreres ved Rt. 2007 s. 744 A. I denne dommen opphevet Høyesterett lagmannsrettens dom der de tiltalte var dømt for overtredelse av strl. § 60 a fordi lagmannsretten hadde lagt til grunn for svake beviskrav.

Dette var en sak om en gruppe personer som hadde gjennomført grovt tyveri av penger fra spilleautomater og grovt skadeverk. I lagmannsretten ble gruppen funnet til å være en organisert kriminell gruppe som falt inn under strl. § 60 a annet ledd. Det ble anket til Høyesterett og spørsmålet var om ”det kan sies å foreligge en tilstrekkelig organisert gruppe.”¹²¹

Høyesterett diskuterer i dommen forholdet mellom strl. § 60 a og alminnelige regler om medvirkning og forbundsbestemmelser.

”Jeg henviser i denne sammenheng til de alminnelige reglene om medvirkning og til bestemmelser som setter straff for « å inngå forbund » med nærmere bestemt formål, som for eksempel straffeloven § 94 og § 147 a fjerde ledd. Straffeloven § 60a stiller et krav om større grad av organisering enn slike bestemmelser gjør. Også det at vilkåret i § 60 a ble skjerpet i proposisjonen sammenlignet med høringsnotatet, hvor det avgjørende var foreslått å være om handlingen var utført som ledd i organisert

¹²¹ Rt. 2007 s. 744 A avsnitt 16

kriminalitet – se proposisjonen side 93–94 – viser at kravene om struktur og varighet ikke må settes for lavt.”¹²²

Høyesterett slår fast at lagmannsretten har lagt til grunn for lave beviskrav når de har dømt de tiltalte for overtredelse av strl. § 60 a. De presiserer at ”Spørsmålet om anvendelse av § 60a hører prosessuelt til skyldspørsmålet. Enhver rimelig og forstandig tvil skal komme tiltalte til gode.”¹²³

Høyesterett kom til at lagmannsretten hadde brukt en rekke vage og uklare begreper da de hadde slått fast at det forelå en organisert kriminell gruppe. Høyesterett har vist til at lagmannsretten hevdet

”at gruppens hovedvirksomhet « synes å være » innbrudd, at opplysninger « kan tyde på » at en fjerde person er sentral, at det « ser ut til at » hver jobb utføres av team på to-tre personer, at det er « indikasjoner for » at gruppen omfatter personer som ikke deltar i innbruddene, og at opplysningene « indikerer » at to av personene har deltatt i en lang rekke straffbare handlinger.”¹²⁴

Når domstolene ikke finner det bevist utover enhver rimelig tvil hva hovedvirksomheten til gruppen er, hvordan virksomheten er strukturert og hvordan arbeidsoppgavene er fordelt kan ikke de tiltalte dømmes etter bestemmelsen. Videre slo Høyesterett fast at fordi flertallet i lagmannsretten ser gruppens sammensetning som ”klare konturer av nettverk”¹²⁵ er dette ikke tilstrekkelig for å slå fast at det foreligger en organisert kriminell gruppe. Høyesterett sier at

”Uttrykket « nettverk » er upresist, og brukes ikke sjelden om forhold som klart ikke oppfyller de krav til struktur som må kreves for at det skal foreligge en organisert gruppe. Jeg nevner til illustrasjon at en rapport fra Politidirektoratet av 2005 om et prosjekt om organisert kriminalitet, bruker uttrykket « nettverkskriminalitet » om tradisjonell kriminalitet som forekommer i mer eller mindre organisert form, og som en motsetning til organisert kriminalitet, se Politidirektoratets publikasjon 6/2005 side 7.”¹²⁶

¹²² Rt. 2007 s. 744 A avsnitt 16

¹²³ Rt. 2007 s. 744 A avsnitt 24

¹²⁴ Rt. 2007 s. 744 A avsnitt 24

¹²⁵ Rt. 2007 s. 744 A avsnitt 25

¹²⁶ Rt. 2007 s. 744 A avsnitt 25

Formuleringene som Høyesterett refererer til fra lagmannsrettens behandling viser blant annet at hovedformålet, hvor lang tid gruppen har operert sammen og hvordan de arbeider må være tilstrekkelig bevist. Det tyder på at lagmannsretten har anvendt for svake beviskrav når lagmannsretten har uttalt at gruppens sammensetning fremstår mest som et nettverk eller at gruppens hovedformål har ”klare konturer” av det ene eller det andre og det ”synes å være” gruppens hovedvirksomhet å begå innbrudd.

4. Prosessuell del: Strl. § 60 a tredje ledd

I følgende del av oppgaven skal jeg ta nærmere for meg strl. § 60 a tredje ledd som regulerer bestemmelsens prosessuelle del. Jeg skal gå inn på selve ordlyden og hva tredje ledd er ment for. Forarbeidene sier ikke stort om tredje ledd og gir ikke rom for dyptgående vurderinger. Antakeligvis skyldes det at ordlyden er så konsekvent og ikke gir rom for ulike tolkninger. Bestemmelsen er riktignok svært ofte benyttet i praksis og jeg ønsker å belyse det med noen konkrete eksempler.

I det praktiske liv har bestemmelsen en side til bevisinnhenting og en side til bevisfremleggelsen. Jeg har valgt å avgrense mot å behandle forholdet mellom strl. § 60 a tredje ledd og bevisfremleggelsen for hovedforhandling. Jeg konsentrerer meg kun om stadiet for bevisinnhenting. I tillegg kommer jeg ikke til å gå inn på en diskusjon om eventuelt misbruk av bestemmelsen.

Det følger av strl. § 60 a tredje ledd at forhøyelse av maksimumsstraffen etter bestemmelsen får anvendelse i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning, hvis ikke annet er bestemt.

Tredje ledd regulerer de prosessuelle sider i bekjempelsen av organisert kriminalitet og knytter seg hovedsaklig til politiets etterforskning. De lovbestemmelser som det siktes til her er etterforskningsmetoder etter straffeprosessloven. Tredje ledd skal sørge for at politiet kan ha hjemmel til å anvende de nødvendige etterforskningsmetodene for å bekjempe problemet med organisert kriminalitet.

4.1 Nærmere om strl. § 60 a tredje ledd

Straffeloven § 60 a øker strafferammene med inntil 5 års fengsel. Det åpner for at politiet kan utvide sitt arsenal av etterforskningsmetoder i flere straffesaker enn hva det ville ha vært adgang til når politiet kun kan forholde seg til strafferammen i primærforbrytelsene. Slike etterforskningsmetoder kan være kommunikasjonskontroll, skjult ransakelse og romavlytting.

Tredje ledd gir hjemmel for utvidet bruk av etterforskningsmetoder. I følge forarbeidene var ikke hovedbegrunnelsen for å innføre en straffeskjerpingsregel at man skulle få utvidet

adgang til bruk av etterforskningsmetoder.¹²⁷ Det er uttalt i forarbeidene ved vedtakelsen av strl. § 60 a at ”Den bærende begrunnelsen er behovet for å skjerpe straffen.”¹²⁸ Adgangen til utvidet bruk av etterforskningsmetoder blir på mange måter en nødvendig og ønsket blindpassasjer som følge av straffeskjerpelsesregelen. Hadde lovgiver ønsket ”å utvide hjemlene for å bruke etterforskningsmetodene”¹²⁹, ville lovgiver naturligvis ikke gått veien om straffeskjerpingsregler som strl. § 60 a, men heller ”endret reglene for metodebruken i stedet.”¹³⁰

Systemet i straffeprosessen er slik at desto mer alvorlig kriminalitet en står overfor, desto flere ekstraordinære metoder kan politiet ta i bruk. Når politiet skal anvende bestemmelser om etterforskningsmetoder er ofte vilkåret at saken gjelder et lovbrudd som kan gi fengselstraff av en viss lengde, som fengsel inntil 10 år, jfr. strprl. § 216 a. Eller det må dreie seg om spesifikt angitte straffbare handlinger, som overtredelse av strl. § 147 a, se strprl. § 216 m. Strafferammen er lovgivers uttrykk for hvor strengt det skal slås ned på den bestemte typen handling og kriminalitet. Ofte kan man si at strafferammen øker proporsjonalt med hvor alvorlig kriminalitet man står overfor. Organisert kriminalitet er en svært alvorlig samfunnsproblem hvor det foreligger et særskilt behov for å kunne ta i bruk ekstraordinære etterforskningsmetoder.

4.1.1 Bevisinnhenting

Etterforskning har som formål å sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før avgjørelsen om tiltale tas ut. Etterforskningen skal også avdekke og skaffe til veie de nødvendige bevis som knytter tiltalte til den aktuelle handling. Når tredje ledd åpner for at politiet i visse saker kan ha hjemmel for å bruke flere former for etterforskningsmetoder, styrker det muligheten til å samle inn relevante bevis.

Kommunikasjonskontroll etter strprl. § 216 a er ett av flere eksempler på etterforskningsmetoder som politiet kan benytte seg av. Denne formen for etterforskningsmetode har i stor utstrekning vist seg å være svært effektivt. Bruken av kommunikasjonskontroll har i en rekke saker ført til at politiet har fått førstehåndskunnskap om tid og sted for kriminelle handlinger, og hvem som planlegger å begå disse.

Kommunikasjonskontroll er også effektivt for å kartlegge hvem står bak en allerede

¹²⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 50

¹²⁸ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 50

¹²⁹ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 50

¹³⁰ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 50

gjennomført kriminell handling. Men ikke minst omfanget og arten av den kriminelle handling, som ved narkotikaomsetning, og hvilket type stoff og kvantumstørrelse. For eksempel i den pågående etterforskningen ført av Troms politidistrikt angående forsvinningen og det antatte drapet på Per Vålnes, hvor de siktede var underlagt kommunikasjonskontroll i tiden før de ble pågrepet¹³¹.

En dagsaktuell problemstilling og utfordring for politiet er de mobile vinningskriminelle. Både rapporter fra Kripos¹³² og uttalelser i nyhetsbildet¹³³ tyder på at utenlandske organiserte kriminelle grupper er en økende utfordring. Mye av politiets utfordringer ligger i å få avdekket disse gruppene og hindre utbredelsen av straffbare handlinger.

Politiet rapporterer om at litauere, serbere og polakker er noen av de mest aktive innenfor grovt tyveri fra bolig¹³⁴. De siste årene har vært preget av mobile vinningskriminelle. Disse flytter seg rundt om i landet og begår vinningskriminalitet på tvers av politidistriktene.

De mobile vinningskriminelle begår grove tyverier¹³⁵. Straffeloven § 258 regulerer grovt tyveri. Strafferammen for grovt tyveri er fengsel i inntil 6 år. For det første betyr det at strl. § 60 a kommer til anvendelse på tilfeller som gjelder grovt tyveri. For det andre får forhøyelsen av maksimumsstraffen i strl. § 60 a anvendelse på strafferammen i § 258 slik at strafferammen blir fordoblet, men ikke med mer enn 5 år. Har politiet skjellig grunn til mistanke om at de grove tyveriene er skjedd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, kan politiet ha hjemmel til å ta i bruk kommunikasjonskontroll for å kartlegge de mobile vinningskriminelles reisemønster og hvem de jobber med.

Det samme gjelder for personer som begår ran som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Straffeloven § 268 bestemmer at ran straffes med fengsel inntil 5 år. Sammenholdt med strl. § 60 a tredje ledd skjerpes straffen for ran med inntil 5 års fengsel. Det gir adgang for politiet til å anvende kommunikasjonskontroll etter strprl. § 216 a for å innhente bevis som kan bekjempe grupper som begår ran som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

¹³¹ Internettkilde: <http://www.nordlys.no/nyheter/article6321187.ece> (23. november 2012)

¹³² Kriposrapport, 2011

¹³³ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Kriminelt-miljo-klipper-av-fingre-og-orer-som-straft-6944815.html> (31. oktober 2012)

¹³⁴ Kriposrapport, 2011

¹³⁵ Kriposrapport, 2011

5. Straffskjerpene momenter fra strl. § 60 a-vurderingen

Selv om retten kommer til at strl. § 60 a ikke kommer til anvendelse, kan momentene fra ”strl. § 60 a-vurderingen” tjene som straffskjerpene momenter i reaksjonsfastsettelsen. Det er lagt til grunn i Rt. 2008 s. 1064 A hvor Høyesterett uttaler

”Som lagmannsretten har fremhevet, vil det at opplegget hadde et profesjonelt preg og den faktiske grad av organisering være av betydning for straffutmålingen også når §60a er uanvendelig. Opphevelsen av denne del av domfellelsen må likevel få betydning idet det må legges til grunn at de særlige omstendigheter som bringer §60a til anvendelse, ikke forelå i saken.”¹³⁶

Uttalelsen er fulgt opp i blant annet Rt. 2008 s. 1373 A avsnitt 16 og Rt. 2011 s 765 A avsnitt 23. I dommene fant Høyesterett at strl. § 60 a ikke kom til anvendelse, men det avskjærer ikke domstolene fra å legge vekt på graden av organisering og profesjonalitet ved reaksjonsfastsettelsen.

¹³⁶ Rt. 2008 s. 1064 A avsnitt 18

6. Er straffeloven § 60 a en god regel?

Jeg skal i dette kapitlet av oppgaven vurdere om strl. § 60 a er en god regel. Først i vurderingen skal jeg vise til konkrete eksempler fra rettspraksis. Dommene er eksempler på saker hvor strl. § 60 a har vært aktuell. Jeg skal forsøke å peke på gjennomgående trekk ved de dommene hvor bestemmelsen kom til anvendelse og hvor den ikke ble anvendt. Dette leder meg over i en diskusjon om hvordan dagens strl. § 60 a er benyttet. For meg fremstår det slik at det har utviklet seg motstrid mellom det som var lovgivers intensjon og hvordan bestemmelsen er anvendt.

Jeg går så over i en rettspolitisk vurdering hvor jeg også skal vurdere regelen de lege ferenda. Spørsmålet vil være om dagens regel er godt nok formulert slik at den bekjemper organisert kriminalitet.

6.1 Vurdering av rettspraksis angående strl. § 60 a

Det eksisterer en større mengde rettspraksis hvor strl. § 60 a har vært vurdert. Det som følger nedenfor er et bestemt utvalg av dommer for å illustrere hva som gjør at bestemmelsen blir funnet å være anvendelig. Utvalget består av dommer avsagt både i lagmannsretten og i Høyesterett.

Helt innledningsvis ønsker jeg å knytte noen bemerkninger til bruken av dommer avsagt i lagmannsretten. Den rettskildemessige vekten til en dom avsagt i lagmannsretten øker dersom dommen er anket til Høyesterett og blitt avvist. Høyesterett skal avklare prinsippelle spørsmål. Har ikke anken ført frem, har Høyesterett vurdert saken dit hen at det ikke foreligger noe behov for avklaring av prinsippelle spørsmål, og argumentasjonen i lagmannsrettsdommen er god og et uttrykk for gjeldende rett.

Felles for dommene som er brukt som eksempler, er at de handler om alvorlige former for kriminalitet, hvor handlingene bærer preg av å være godt organiserte, med god plan og gjennomføring. Handlingene i hver av dommene er dessuten utøvd av grupper på tre eller flere personer.

6.1.1 Dommer hvor strl. § 60 a ikke kom til anvendelse

I RG-2011-1629¹³⁷ ble to av de tre tiltalte dømt for grovt tyveri, mens den siste ble dømt for heleri og frifunnet for medvirkning til grovt tyveri. Lagmannsretten kom til at strl. § 60 a ble funnet uanvendelig på alle de tre tiltalte. Retten la blant annet særlig vekt på at tyveriet var et ”godt planlagt enkeltlovbrudd, som ikke inngikk i et mer organisert opplegg.”¹³⁸ Retten fant også bestemmelsen uanvendelig fordi det forelå ikke noen ”nærmere opplysninger om noen hierarkisk struktur”¹³⁹ og heller ikke at de hadde ”etablert noen nærmere organisert struktur.”¹⁴⁰ Retten la også vekt på selve tilknytningen mellom de tiltalte. Det ble uttalt at tilknytningen mellom de tiltalte fremsto ”som om det til en viss grad er mer tilfeldig hvem de tiltalte samvirker med for anledningen.”¹⁴¹

I en dom avsagt i Gulating lagmannsrett, LG-2010-76578¹⁴² ble tre polakker domfelt for å ha utført godt planlagte tyverier av påhengsmotorer og innbrudd i hytter, og innbrudd og forsøk på tyveri i naust. Saken ble anket til Høyesterett som fremmet saken til behandling, før den deretter ble forkastet¹⁴³. Lagmannsretten slo fast at handlingene som gruppen sto bak var godt planlagte og organiserte. Det tydeliggjorde seg ut fra hvordan tyveriene ble gjennomført. Lagmannsretten fastslo at det dreide seg om en godt planlagt enkeltoperasjon som ikke skjedde innenfor rammen av en organisert gruppe. I tillegg kom lagmannsretten til at gruppen ikke passet på begrepet ”organisert kriminell gruppe” i lovens forstand. Til tross for at retten viser til forarbeidene at ”det kreves heller ikke at gruppen er organisert på en bestemt måte.”¹⁴⁴ legger domstolen avgjørende vekt på at gruppen ikke hadde noen hierarkisk eller organisatorisk struktur. Det fremkom relativt sparsommelig med opplysninger om gruppens struktur, annet enn at de tre tiltalte kom til Norge sammen, med en ny fjerdemann hver gang.

6.1.1.1 Fellesstrekk ved dommene

Dommene tjener som eksempel på tilfeller hvor strl. § 60 a ikke har blitt funnet anvendelig. Felles for dommene er at de handler om utenlandske bander som opererer i Norge og begår alvorlig vinningskriminalitet.

¹³⁷ Borgarting lagmannsrett. Også kjent som ”Gullborgens-dommen”.

¹³⁸ RG-2011-1629”Straffeloven § 60a” femte avsnitt.

¹³⁹ RG-2011-1629”Straffeloven § 60a” tredje avsnitt.

¹⁴⁰ RG-2011-1629”Straffeloven § 60a” femte avsnitt.

¹⁴¹ RG-2011-1629”Straffeloven § 60a” fjerde avsnitt.

¹⁴² Dom avsagt i Gulating lagmannsrett 2010-11-22.

¹⁴³ Se Rt. 2011 s. 765 A

¹⁴⁴ LG-2010-76578 ”Juniforholdene i Nordhordland – samtlige tiltalte” avsnitt 28.

Mangel på nødvendig struktur i lovens forstand fremstår å være hovedårsaken til, og er det som oftest begrunner hvorfor strl. § 60 a er funnet uanvendelig. Dersom gruppene ikke har en konkret struktur frifinner domstolene for strl. § 60 a.

Det fremkommer ingen indikasjoner eller opplysninger i dommene på at det var én eller flere av gruppens medlemmer som utmerket seg som leder eller bakmann.

Det synes å være handlingens karakter som også begrunner hvorfor § 60 a ikke har kommet til anvendelse. Retten har lagt vekt på at handlingene er godt planlagte enkeltlovbrudd som ikke har skjedd som ledd i virksomheten til den organiserte kriminelle gruppen. Utfordringen er å skille de godt planlagte enkeltlovbrudd fra handlinger som skjer som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

Uttalelser i dommene som handler om personenes tilknytning til hverandre og til gruppen, tyder på at der deltakerne fremstår som en mer tilfeldig del av gruppen, er bestemmelsen funnet å være uanvendelig.

6.1.2 Dommer hvor strl. § 60 a kom til anvendelse

I Rt. 2007 s. 1056 A ble strl. § 60 a funnet anvendelig på elleve av de tolv ranerne som sto bak NOKAS-ranet i Stavanger i 2004. Høyesterett la blant annet avgjørende vekt på at den gruppen som sto bak NOKAS-ranet var en gruppe hvis struktur var en indre kjerne på fire personer hvor A var hovedmannen. A ledet organisasjonen med ansvar for planlegging og forberedelser til ranet. De øvrige i den indre kjernen støttet han seg til under planlegging og forberedelser. Disse bidro også aktivt selv.¹⁴⁵ Utover denne kjernen på fire personer var de øvrige domfelte ”klar over at ranet ble utført som ledd i virksomheten til en slik gruppe.”¹⁴⁶

Årsaken til at § 60 a fikk anvendelse i NOKAS-saken er fordi gruppen hadde en tydelig struktur med en kjerne med A som hovedmann, samt de øvrige deltakere som var fullt klare over at de utførte et ran som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

Deltakerne i gruppen bak ranet hadde bestemte arbeidsoppgaver. For eksempel hadde en av dem som oppgave å organisere flukt, en annen sørget for avledning av politiet ved å sperre politistasjonens utkjørsel med en varebil, mens en tredje person hadde til oppgave å skaffe

¹⁴⁵ Se Rt. 2007 s. 1056 A avsnitt 75

¹⁴⁶ Rt. 2007 s. 1056 A avsnitt 76

nødvendig utstyr. Høyesterett kom til at enhver deltakers tilknytning til gruppen var tilstedeværende slik at strl. § 60 a var anvendelig, men graden av tilknytning ble reflektert i reaksjonsfastsettelsen til hver enkelt.

I en dom avsagt i Hålogaland lagmannsrett, LH-2011-155178 kom strl. § 60 a til anvendelse på fire polske statsborgere. Gruppen hadde som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe innført en betydelig mengde amfetamin og kokain til Norge. Lagmannsretten la avgjørende vekt på gruppens struktur og deltakernes rolle i gruppen. Det var én hovedmann som sto for organiseringen av innførsel og omsetning av narkotikaen. Arbeidsoppgavene var bestemte. Der én bisto hovedmannen med å kjøre ham til avtaler, fungere som tolk og innfordre penger, hadde en annen som oppgave å legge til rette for innførselen av narkotika fra Polen til Norge ved å pakke og gjøre klart, mens en tredje deltaker fungerte som kurer. Deres arbeid for gruppen og rollen de hadde ble gjenspeilet i straffeutmålingen. Gruppen hadde også internasjonale forgreininger, som igjen fikk betydning for anvendelsen av strl. § 60 a.

Det var ingen tvil om at deltakerne i gruppen hadde bestemte oppgaver som kunne settes i sammenheng med innførselen av narkotika til Norge. Gruppen hadde til formål å innføre og omsette amfetamin og kokain i Norge, det skjedde som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe og gruppen oppfylte de øvrige vilkårene i strl. § 60 a.

6.1.2.1 Fellesstrekk ved dommene

Dommen om NOKAS-ranet og dommen fra Hålogaland lagmannsrett tjener som eksempler på tilfeller hvor strl. § 60 a har kommet til anvendelse. De omfatter svært alvorlig kriminalitet og er typiske eksempler på det som er regnet for å være organisert kriminalitet.

Begge dommene treffer i selve kjerneområdet og hovedformålet med strl. § 60 a. Gruppene hadde én hovedmann og sentrale aktører som ble rammet strengt.

Det synes også slik, at de organiserte gruppene i dommene hadde en struktur med én hovedmann på toppen, eller med en ledende posisjon i gruppen med hensyn til organisering, forberedelse og gjennomføring av handlingene. Det er disse personene bestemmelsen har til formål å ramme.

I tillegg spiller arbeidsfordeling og personenes tilknytning til gruppen en avgjørende rolle for resultatet. Domstolene har funnet det bevist hvem som har hva slags arbeidsoppgaver innad i gruppene i begge dommene. Det danner et bilde av hva slags tilknytning hver enkelt har til selve gruppen. Noen opererer som hovedmann, andre er sentrale aktører, mens andre igjen har mer perifer tilknytning til gruppen. Alle hadde bestemte oppgaver i større eller mindre grad.

Det er heller ikke tvilsomt at handlingene i dommene er skjedd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. I saken fra Hålogaland lagmannsrett var det innenfor den domfelte gruppens interesse å innføre amfetamin og kokain. Tilsvarende var det for gruppen bak NOKAS-ranet. Deres interesse var å begå ran.

6.1.3 Forholdet mellom lovgivers intensjon og lovforståelse i rettpraksis

Spørsmålet er om dagens § 60 a samsvarer med lovgivers intensjon. Har rettsspraksis anvendt bestemmelsen slik lovgiver forespeilet? Rettsspraksis, herunder utvalget av dommer som det er redegjort for over, tyder på at det er hvordan gruppene er organisert som er avgjørende for om bestemmelsen kommer til anvendelse.

Utgangspunktet i forarbeidene

Når det gjelder hvilken betydning gruppens organisasjonsform har, er mitt inntrykk at følgende uttalelse fra forarbeidene må være det grunnleggende utgangspunkt for vurderingen av organisert kriminell gruppe:

”Det kreves heller ikke at gruppen er organisert på en bestemt måte. Det samfunnsskadelige ved organisert kriminalitet har ikke først og fremst sammenheng med måten gruppen er organisert på, men på at medlemmene i gruppen overhodet er organisert.”¹⁴⁷

For meg fremstår denne uttalelsen som klargjøring av at det ikke er vilkår eller krav om at gruppen må ha hierarkisk eller annen bestemt organisatorisk struktur. Uttalelsen inneholder et viktig poeng med hensyn til at organisert kriminalitet er et problem som må bekjempes, og det blir for illusorisk om bekjempelsen skal la seg begrense fordi gruppens struktur ikke er på en konkret måte. Straffverdigheten og konsekvensene ved organisert kriminalitet er de samme uansett hva slags organisasjonsform en kriminell gruppe har.

¹⁴⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96.

Lovanvendelse i rettspraksis

Uttalelser i enkelte dommer tyder på at domstolene har tolket momentene i forarbeidene som vilkår og ikke eksempler på typer struktur som kan ha betydning¹⁴⁸. Det vises blant annet til LG-2010-76578 hvor de ”objektive kravene om organisatoriske eller hierarkiske strukturer i gruppen ikke kunne påvises.”¹⁴⁹ Denne dommen er bare et eksempel fra rettspraksis hvor domstolene synes å ha vurdert momentene som vilkår¹⁵⁰. Det innebærer at vurderingen etter § 60 a annet ledd om organisert kriminell gruppe i disse dommene kan ha blitt gjort strengere enn hva lovgiver hadde ment da forarbeidene ble utarbeidet. Vilkår er hva som følger av selve bestemmelsen. Hva som følger av forarbeidene er momenter til vurderingen og eksempler på struktur.

Høyesterett har til dags dato ikke prøvd om det er riktig lovanvendelse av strl. § 60 a å se momentene i forarbeidene som vilkår. Blant annet i Rt. 2011 s. 765 A forkastet Høyesterett påtalemyndighetens anke over vurderingen av strl. § 60 a. Det underbygger et poeng om at det har utviklet seg en egen lovforståelse hos domstolene om at en fast og bestemt form for struktur er avgjørende vilkår for domfellelse. Foreligger det bevis for at den nødvendige strukturen er tilstede, gjør domstolene kort prosess med hensyn til om de øvrige vilkårene i strl. § 60 a er oppfylt.

Utviklingen i rettspraksis er – slik jeg oppfatter det – ikke forenlig med lovgivers intensjon basert på uttalelser i forarbeidene.

6.2 Rettspolitiske vurderinger og vurdering de lege ferenda

Justis – og beredskapsdepartementet har i forbindelse med endring av ordlyden i strl. § 60 a uttalt følgende i høringsnotatet

”I dag synes den rådende oppfatning innenfor strafferettspleien å være at straffelovenes regler rettet særlig mot organisert kriminalitet, ikke kommer til anvendelse i ønsket utstrekning. Dette innebærer at straffverdigheten og den særlig

¹⁴⁸ Det nasjonale statsadvokatembetet berører også dette i sin høringsuttalelse, *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 A*, datert 23. oktober 2012. Se s. 11

¹⁴⁹ LG-2010-76578 dommens sammendrag

¹⁵⁰ Se også RG-2011-1629 og LB-2011-108913 for ytterligere illustrasjon

samfunnsskadelige virkning denne type kriminalitet har, ikke avspeiles i tilstrekkelig grad i rettspraksis.”¹⁵¹

Uttalelsen forstås slik at det er en oppfatning også fra departementets side at dagens bestemmelse ikke har fungert slik lovgiver hadde forespeilet. I tillegg må man ta høyde for at det norske kriminalitetsbildet er i endring og preges mer av organisert kriminalitet¹⁵² og at begrepet organisert kriminell gruppe bør inkludere flere former enn opprinnelig ment¹⁵³.

Jeg mener at de dommene som det er vist til under punkt. 6.1.1 er eksempler på hvor man står overfor en alvorlig form for kriminalitet. Jeg finner det nokså påfallende at de gruppene som var oppe til vurdering i lagmannsretten¹⁵⁴ ikke skal kategoriseres som organisert kriminell gruppe. Jeg mener det strider mot allmenn rettsfølelse at grupper som legger ned så mye tid, innsats, logistikk i form av plan, mål, objekter og system for oppbevaring ikke skal domfelles for strl. § 60 a. På den andre siden kan det tenkes at strafferammene i primærforbrytelsene er så vide at det er ikke et prekært behov for å bruke strl. § 60 a. Man oppnår likevel formålet med strengere straff fordi man innenfor strafferammene kan ta i betraktning graden av organisering og profesjonalitet ved reaksjonsfastsettelsen.

Bakgrunnen for strl. § 60 a var som kjent å innføre en regel i norsk rett som tok sikte på å bekjempe organisert kriminalitet. Man kan stille spørsmål om strl. § 60 a er godt nok utformet for å bekjempe organisert kriminalitet og å få bukt med de organiserte kriminelle gruppene.

Utviklingen i rettspraksis¹⁵⁵ synes å være, at årsaken til at bestemmelsen blir funnet uanvendelig er mangel på bevis for at den nødvendige strukturen foreligger. Grunnen til dette kan være at ordlyden i bestemmelsen gjør det vanskelig å bevise at det foreligger en organisert kriminell gruppe. Det virker som om bestemmelsen har en relativt vanskelig bevisbyrde. Dette er ofte et kjennetegn på en dårlig regel. Antakeligvis har det blitt stilt for høye krav til hvordan definisjonen av organisert kriminell gruppe skal forstås, og deretter hvilke bevis som kreves.

Jeg mener at det som fremkommer av rettspraksis ikke er forenlig med lovgivers intensjon. Der er ikke et vilkår at gruppen må ha hierarkisk eller annen bestemt organisatorisk struktur.

¹⁵¹ Høringsnotat – *kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a.*, juli 2012 s. 41

¹⁵² Kriposrapport, 2011

¹⁵³ Se NOU 2004: 6 Mellom effektivitet og personvern s. 161

¹⁵⁴ Se pkt. 6.1.1 for nærmere domstolsreferanser

¹⁵⁵ Se pkt. 6.1.1 og 6.1.3

Det blir for illusorisk om bekjempelsen av organisert kriminalitet skal la seg begrense fordi gruppens struktur ikke er innrettet på en konkret måte. Straffverdigheten og de samfunnsskadelige virkningene ved organisert kriminalitet vil være de samme, uansett hva slags organisasjonsform en kriminell gruppe har.

Man kan spekulere i at årsaken til at det er vanskelig å bevise en fast og bestemt struktur i gruppene, er fordi at aktørene jobber i en skjult struktur¹⁵⁶. Dette burde det ha vært tatt høyde for i forarbeidene. Etter min mening er det like straffverdig at enhver deltaker i gruppen bidrar til å holde strukturen og bakmennene skjulte, som det er å være hovedmann eller bakmann. Slik bestemmelsen forstås i dag, får man ikke anvendt den dersom gruppen opererer med en skjult struktur hvor ingen utmerker seg som en overordnet leder.

Spørsmålet er da, hva skjer dersom ingen fremstår som en naturlig leder i gruppen, eller gruppen ikke har en hierarkisk eller annen nødvendig struktur? Skal retten komme til at det ikke eksisterer en organisert kriminell gruppe? Hva slags former for organisering man skal forvente, kan bare kreativiteten sette grenser for. Organiserte kriminelle grupper har ikke én eller to måter de organiserer seg på. Organiseringen varierer ut fra hva som passer deres gruppe best. Noen grupper har flat struktur uten klare kommandolinjer, og disse er like straffverdige når de begår alvorlig kriminalitet. Gruppene kan benytte seg av andre metoder å operere på for å komme unna straffeskjerpelsen i strl. § 60 a. Vurderingen bør ta utgangspunkt i om de er organiserte eller ikke.

På den andre siden, kan lovgiver ha vært for rask da de valgte å bruke mafialiknende¹⁵⁷ nettverk og struktur som eksempler i forarbeidene. Lovgiver kan ha sørget for å skape en misforståelse av hva som regnes som organisert kriminell gruppe. Lovgiver kan med det ha lagt en utilsiktet høy terskel for forståelsen av hva en organisert kriminell gruppe er. Så langt eksisterer det ingen domfelte organiserte kriminelle grupper i Norge, med en mafialiknende struktur slik vi kjenner det fra for eksempel italiensk mafia¹⁵⁸. Det er antakeligvis ikke helt i samsvar med realitetene i det norske samfunn å bruke slike eksempler. I Norge er problemene knyttet til blant annet utenlandske mobile vinningskriminelle, og narkotikaomsetning med forgreininger til utlandet. Sistnevnte trenger medhjelpere i Norge til distribusjon innenfor landegrensene. Mobile vinningskriminelle kan operere i Norge uten behov for medhjelpere.

¹⁵⁶ Se NOU 2004: 6 s. 161 for nærmere om grupper som opererer i det skjulte.

¹⁵⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 96

¹⁵⁸ St.meld 7 (2010–2011) s. 10 annen spalte

6.2.1 Nærmere om vurdering de lege ferenda

Regelen bør utformes slik at den passer på det norske kriminalitetsbildet. Den må sørge for å gjenspeile straffverdigheten og de samfunnsskadelige virkningene ved organisert kriminalitet. Det er i høringsnotatet¹⁵⁹ fra justis – og beredskapsdepartementet tatt til orde for en rekke endringer i ordlyden i strl. § 60 a. Et av forslagene er å endre begrepet ”organisert kriminell gruppe” til ”organisert kriminelt nettverk”.

Å bytte ut ordet ”gruppe” med ”nettverk” mener jeg vil være en hensiktsmessig endring som kan gjøre det enklere å anvende strl. § 60 a. Etter mitt skjønn vil ordet ”nettverk” øke anvendelsesområdet for bestemmelsen. Noe som igjen kan gjøre det enklere å føre bevis for at de faller inn under strl. § 60 a. Begrepet nettverk favner antakeligvis flere og bredere, da også tilfeldige og tilpasningsdyktige aktører vil være omfattet.

I samme høringsnotat¹⁶⁰ har departementet stilt spørsmål med hva man gjør med de tilfeller der gruppene benytter seg av enkeltpersoner som begår enkelthandlinger før de forsvinner igjen¹⁶¹. Typisk torpedooppdrag. I tillegg har departementet tatt opp problemstillingen med tilfeller hvor to celler med to personer i hver celle, opererer i et utstrakt samarbeid og på tvers av hverandre. På grunn av at antallsvilkåret er på minst tre deltakere, er bestemmelsen uanvendelig på slike celler. For meg fremstår det som til det beste for bekjempelsen av organisert kriminalitet, at bestemmelsen endres slik at den i større grad omfatter bruk av mer eller mindre tilfeldige aktører. Antakeligvis bør man la definisjonen av organisert kriminell gruppe favne om flere personer som begår handlinger i fellesskap, for dermed å få bukt med slike enkeltpersoner og celler. Å benytte seg av fleksible og tilpasningsdyktige aktører kan antakeligvis være mer utbredt enn hva man skulle tro¹⁶². Hadde ordlyden i dagens strl. § 60 a vært ”organisert kriminelt nettverk” er det grunn til å tro at slike tilpasningsdyktige aktører hadde vært omfattet. Tilfeldige aktører som begår en bestemt kriminell handling på oppdrag av gruppen, bør omfattes av bestemmelsen. Uten slike aktører hadde antakeligvis ikke de kriminelle handlingene vært gjennomført. Etter min mening er det like straffverdig å være en

¹⁵⁹ Høringsnotat, juli 2012.

¹⁶⁰ Høringsnotat, juli 2012.

¹⁶¹ Høringsnotat, juli 2012.

¹⁶² Påstanden bygger jeg på politiadvokat Line Steen Presthus sine uttalelser i en telefonsamtale (08. november 2012). Hun er påtaleansvarlig ved seksjon for org. krim i Oslo PD.

fleksibel aktør som bidrar ved gruppens behov, som det er å være fast deltaker i en organisert kriminell gruppe. Dette bør gjenspeiles og tas høyde for i vurderingen etter strl. § 60 a.

Dagens organiserte kriminelle grupper sitter normalt ikke i et bestemt lokale og legger slagplaner for gjennomføringen. Antakeligvis opptrer gruppen relativt anonymt og benytter seg av samfunnets moderne kommunikasjonsmuligheter for å få til en effektiv planlegging. Slik kommer gruppen i kontakt med aktører som er villige til å utføre tjenester for dem¹⁶³. Vi kan se for oss følgende scenario:

En levering av et stort parti narkotika skal transporteres fra Marokko til Norge. I Amsterdam venter en kurer som skal frakte narkotikaen siste del av reisen til Norge. Av ulike årsaker trekker denne kurereren seg, og ønsker ikke å gjennomføre innførselen. Gruppen, som må være på minst tre personer for at strl. § 60 a skal være anvendelig, håndterer denne situasjonen ved å bruke en tilfeldig person som gruppen kommer i kontakt med gjennom sitt store nettverk. Denne personen er kun tilfeldig valgt, og har ikke på annen måte tilknytning til den organiserte kriminelle gruppen. Den nye kurereren har ikke vært med på selve organiseringen, og vil derfor ikke falle inn under de momentene som forarbeidene refererer til. Etter dagens strl. § 60 a vil antakeligvis gruppen gå klar av bestemmelsen.

Det er uheldig at grupper som endrer sammensetning underveis, og dermed svekker deltakernes tilknytning til gruppen, skal falle utenfor bestemmelsen. Dette var tilfellet i blant annet LG-2010-76578, der aktørenes sammensetning og tilknytning til gruppen ble endret. Der ble det sagt at de tre tiltalte alltid kom sammen til Norge med en ny fjerdemann for hvert tyveriraid. Det fremstår som en paradoksalt bruk av bestemmelsen som verktøy i bekjempelsen av organisert kriminalitet, når domstolen konkluderer med frifinnelse av strl. § 60 a fordi gruppen benyttet seg av en ”ny” deltaker ved hvert tyveriraid. Dersom han er klar over at det er en organisert kriminell gruppe han er deltaker i, har jeg vanskeligheter med å se at skyldvurderingen knyttet til denne fjerdemannen med hensyn til § 60 a skal by på problemer, fordi han har vært for lite tilknyttet gruppen i forkant.

På den andre siden kan det være problemer med å påvise nødvendig skyld hos en aktør som er mer eller mindre tilfeldig, eller på annen måte er en tilpasningsdyktig aktør. Jo lengre ut i nettverket denne aktøren befinner seg, jo mer problematisk kan det være å påvise nødvendig skyld. Men dette kan avhjelpes ved at forsettsvurderingen knyttet til strl. § 60 a ”omfatter at

¹⁶³ Påstander fra Line Steen Presthus i telefonsamtale (08. november 2012)

andre i nettverket utfører sine oppgaver, og at det ikke bør være et krav at den ene deltaker i nettverket kjenner til øvrige deltakers identitet eller at de fysisk har truffet hverandre”¹⁶⁴.

I tillegg må heller ikke bestemmelsen få et for vidt anvendelsesområde, kravene til hvem som omfattes må ikke settes for lavt¹⁶⁵. Straffeloven opererer med andre former for samarbeid, for eksempel medvirkningsansvaret. Jeg ser for meg en glideskala når det gjelder kravene til hvordan vurdere kriminelle samarbeid. Nederst står medvirkningsansvaret, mens øverst på skalaen finner vi organiserte kriminelle grupper med fast og bestemt struktur. Jeg mener at kravene til hvordan forstå organiserte kriminelle nettverk vil på denne glideskalaen havne vesentlig høyere enn medvirkningsansvaret, men også lavere enn dagens vurdering av organiserte kriminelle grupper med fast og bestemt struktur.

Også for strl. § 60 a tredje ledd vil det antakeligvis være til det bedre å endre ordlyden fra ”gruppe” til ”nettverk”. Det er grunn til å tro at det vil være enklere å bevise skjellig grunn til mistanke om at handlingen er gjort som ledd i et organisert kriminelt nettverk enn en organisert kriminell gruppe fordi man da har løftet fokuset vekk fra en bestemt struktur. Har politiet skjellig grunn til mistanke om at handlingen er gjort som ledd i et organisert kriminelt nettverk, vil det føre til at de kan ta i bruk ytterligere etterforskningsmetoder og sørge for en mer effektiv etterforskning.

Etter min mening bør fokuset løftes fra hvordan gruppen er organisert og deltakernes tilknytning til gruppen, til hvordan gruppen opererer. ”For kriminelle organisasjoner er prosjektorganisering ofte å foretrekke”¹⁶⁶. Når ”prosjektet” er selve handlingen er det hva som hovedsakelig etterforskes av politiet, og ikke selve den kriminell virksomhet.¹⁶⁷ En naturlig årsak til det er at det foreligger strenge krav til at det må være konkretiserte handlinger og nøyaktig tid og sted som er gjenstand for tiltalen, og ikke hvordan selve virksomheten er. Det bør være tilstrekkelig å føre bevis for hvem som er tilknyttet nettverket, at vedkommende har hatt spesifikke arbeidsoppgaver og dens rolle i nettverket¹⁶⁸. Det vil være til det bedre om bestemmelsen åpner for en helhetsvurdering hvor også andre

¹⁶⁴ Høringsuttalelse fra Oslo Statsadvokatembeter til *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandlinger, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60a*, s. 10

¹⁶⁵ Se Rt. 2007 s. 744 som drøfter forholdet mellom straffelovens former for samarbeid og organisert kriminell gruppe.

¹⁶⁶ Ivar A. Fahsing og Petter Gottschalk, *Kriminelle organisasjoner*, Bergen 2008 s. 118

¹⁶⁷ Ivar A. Fahsing og Petter Gottschalk, Bergen 2008 s. 118

¹⁶⁸ Synspunktet finner jeg også støtte for i Oslo Statsadvokatembeters høringsuttalelse til høringsnotatet om blant annet endringer i straffeloven 1902 § 60a, s. 10.

vurderingsmomenter får betydning. Eksempelvis hensyn til hva slags straffbar handling som er begått, og hvor avgjørende var rollen deltakeren hadde for selve gjennomføringen.

Det er grunn til å forvente at vi står overfor en endring i anvendelsesområdet til strl. § 60 a. Det vil være interessant å se hva departementet legger til grunn for en eventuell lovendring og hva slags vurdering som skal legges til grunn. Dette er en spennende rettsutvikling som forhåpentligvis gir et effektivt verktøy i bekjempelsen av organisert kriminalitet.

7. Kildeliste

Lov og konvensjonstekst

Lov 17. mai 1814, Grundlov

Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig straffelov

Lov 9. juni 1961 nr. 1 om skytevåpen og ammunisjon (våpenloven)

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)

Lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (alkoholloven)

Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven)

Lov 16. juli 1997 nr. 66 Lov om Schengen informasjonssystem (SIS)

”Palermokonvensjonen” *United Nations Convention Against Transnational Organized Crime*, 15. november 2000.

Schengen-avtalen, *The Schengen acquis – Agreement between the Governements of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders*. 14. juni 1985

Lisboa-traktaten, *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community*, 13. desember 2007

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, 4. november 1950

Forarbeider

St.prp. nr. 58 (2004–2005) Om samtykke til inngåing av ein samarbeidsavtale mellom Noreg og Eurojust for å styrkje kampen mot alvorlege former for internasjonal kriminalitet

Ot.prp. nr. 56 (1989–1990) Megling i konfliktråd og om endringer i straffeloven m.m. (hemmelig opptak av samtale og offentlig gjengivelse; fjernsynsovervåkning; uforsiktig omgang med skytevåpen; ulovlig innførsel, produksjon og omsetning av alkohol; falsk utrykningsmelding; skyldkravet ved heleri m.m.)

Ot.prp. nr. 74 (1996–1997) Om lov om endringer i lov 9. juni 1961 nr 1 om skytevåpen og ammunisjon m.v.

Ot.prp. nr. 56 (1998–1999) Schengen informasjonssystem (SIS) og lov om endringer i utlendingsloven

Ot.prp. nr.62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Innst. O nr. 3 (1999-2000) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m.v.

NOU 1997: 15. Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet

NOU 2004: 6 Mellom effektivitet og personvern

St.meld. 7 (2010-2011) Kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats

Avgjørelser

Høyesterett

Rt. 1999 s. 5 A

Rt. 2006 s. 111 A

Rt. 2006 s. 669 A

Rt. 2007 s 744 A

Rt. 2007 s. 1056 A (NOKAS-saken)

Rt. 2008 s. 1064 A

Rt. 2008 s. 1217 A (Wonderboy-saken)

Rt. 2008 s. 1373 A

Rt. 2010 s. 1283 A

Rt. 2011 s. 765 A

Høyesteretts kjæremålsutvalg

Rt. 2009 s. 961 U

Lagmannsretten

LG-2010-76578

LB-2011-108913

LH-2011-155178

RG-2011-1629 (Borgarting)

Den europeiske menneskerettighetsdomstolen

Teixeira de Castro vs. Portugal, nr. 25829/98 9. juni 1998

EU framework decision

Council framework decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organised crime

Litteratur

Monografier

Boe, Erik Magnus, *Innføring i juss. Juridisk tenkning og rettskildelære*, 3. utgave (Oslo 2010)

Fahsing, Ivar A. og Petter Gottschalk, *Kriminelle organisasjoner. Hvordan forstå organisert kriminalitet* (Bergen 2008)

Rapporter

Rapport fra Kripos, *Den organiserte kriminaliteten i Norge – trender og utfordringer 2011–2012*, desember 2011.

Rapport fra Politidirektoratet, *Politiets bekjempelse av kriminelle MC-gjenger i perioden 2011–2015*, 30. november 2010.

Høringsnotat

Justis – og beredskapsdepartementet, *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a*. Juli 2012. Snr. 201204661.

Høringsuttalelser

Oslo Statsadvokatembeter, *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a.* 29. oktober 2012.

Det nasjonale statsadvokatembetet, *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 A.* 23. oktober 2012.

Internetthenvvisninger

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.8312243> (september 2012)

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Her-tommer-tyvene-Oslo-villaen-for-verdisaker-5325989.html> (september 2012)

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Kriminelt-miljo-klipper-av-fingre-og-orer-som-straff-6944815.html> (oktober 2012)

<http://www.nordlys.no/nyheter/article6322770.ece> (november 2012)

<http://www.nordlys.no/nyheter/article5792478.ece> (november 2012)

http://www.dagbladet.no/2012/11/03/nyheter/innenriks/hells_angels/organisert_kriminalitet/leif_ivar_kristiansen/24177361/ (november 2012)

<http://www.nordlys.no/nyheter/article6321187.ece> (november 2012)

Annet

Opplysninger fra politiadvokat Line Steen Presthus, samtale 08. november 2012. Kan kontaktes ved Seksjon for organisert kriminalitet ved Oslo Politidistrikt.

Antall ord i besvarelsen: 17541